Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

ЗНАК ПОЧЕТА

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 19 НОЯБРЬ, 1988 ШУ. ★ № 138 (7641). ★ Мах 3 кап.

Новкъоста М. С. ГОРБАЧЕВА 15 ноябре г. Ореле хиннача совещане даь къамаьл

Новкъостий, вай чакхдоаккхаш да Орелера воай вIашагIкхетар. Сона хетачогIа, доакъашхой составага а, проблемашка а, укх деношка дийцача дешай масштабностага а диллача мугIарерча событе гомачура гаьнна дIаарадоалаш да ер вIашагIкхетар. ХIаьта перестройка геттара лоархIамеча этапе из чакхдоалалга, цун юкъмоттиге вай чурча политика овлангара доагIа дешаш, эггара хьалха кхачан проблема кхоачашъярца дувзаденнараш а долаш, оттадаьлга теркалдича, хетаргахьа, из дIаотта дезаргда партеи мехкан вахаре лоархIаме событи а хинна. Сона хетачогIа, кхы а кIоаргагIа уйла яра болча новкъа бIубенна дIахьалхашкахьа тетт цо, парте Центральни Комитета февральски Пленуме вай дувца дезаш дола аграрни политика дешаш.

Орловски областа балха опыт яйзай вайна. Цунца дувзаденна, сообщенешкеи парте областной комитета хьалхарча секретара новкъоста Е. С. Строевгеи, хIаьта иштта арендни подрядагIа болх беча колхозий, совхозий, коллективай кулгалхоша вIашагIкхетаре даьча къамаьлашкеи ладувгIача юкъа вайга кхаьчача информаце боарам лакхеи аргументированность йолаши хилар белгалдаккха ловргдар сона. Колхозашкеи совхозашкеи даха хиннад вай, арендаторашца, боахамий кулгалхошца, специалисташца къамаьлаш даьд. КIезига хиннадац тха шуцара дика, адамала вIашагIкхетараши укх Iалаьмате хозача эрсий края бахархошцара беседаши. Из а дар иштта кIезигагIа лоархIам боацаши хьехам луши.

Мичча бесса дале а, вай массане а — цу гIулакха тIа вай цаIаш да — сакхетаме хьахиннад юрта латтача экономически отношеней перестройка яра укхазарча балха масштабаш мел дIа-са яьржай хьахьокха диззагIа дола сурт. Хетаргахьа, сов тIехдаьккха вай алар хургдац мотт сона, нагахьа санна укхаза, Орловщине, из гIулакх дерригача халкъа болам а хинна дIаэттад оале. ХIаьта, кхы кIезигагIа лоархIам боаца хIама да цу гIулакхо хIанзлехьа шин пайда луш хилар, колхозийи совхозийи производственни балха тIа а экономически хьокхамашка а, хIаьта юххера а — союзно - республикански фонде поставкаш яра планаш кхоачашъяра а, иштта областа бахархой Iалашбара а даьккъе дикагIча оагIорахьа из белгалдувлаш хилар. Логически вIаши дувзаденна да укхаза а деррига а, цаI шоллагIчох тийша да.

Вайна хоаделар партийни организаце, ерригача аграрни сектора из болх областа къахьегамхоша геттара чIоагIа къоабалбеш хилар. ХIаьта уж да-кх, халкъа шийна а хоалуш дола, перестройка хьадда хьахиннараш.

ХIаьта, дувцилга а доацаш, уж вIашагIкхетараш чакхдоахача юкъа, лоаццача, цхьабакъда, диззача шин дийнахьа къамаьлаш деш, вай аьттув хилар хIаранена хетачох вIаши дагадовла, ший позици тахка, кхоанена йола планаш вIаши нийсъе, кхачан проблема кхоачашъярах хеташ дар вIаши тарде. ХIаьта из а да хиланза дарг доацаш а пайдане а. ХIана аьлча, деш дола къамаьл бокъонца доагIаш ма дий берригача советски наьха, берригача мехка хьашташца, айхха дувзаденнача доккхийча, вахарца бувзам болча, дешай хьакъехьа.

Сона хеталуш да, уж вIашагIкхетараш деча юкъа укхаза а, колхозашкеи совхозашкеи со вахача хана а, хиннача новкъосташхарча диалога, хеташ долчох вIаши дагадувларо дика таронаш лу вайна уйла яра, хIана аьлча цар массане а шоашта чулоац цу е вокх хаьддача хьалашка мехка цу е вокх регионо Iоаяь балха опыт. ХIаьта вайна воашта геттара лоархIаме хIама да из, хIана аьлча бе-беча Iалама-географически социально - экономически хьалашка лелабу вайцига юрта боахам.

Цу шин дийнахьа баьча балха итогегIа хила тарлуш йола выводаш малагIаш я?

Хьалхардар. Орловчаний балха опыто бакъбу юртарча экономически отношенешта овлангара перестройка яра, боахама расчет юкъейоалаяра, аренда дегIакхувлара, бокъонца вола да санна юртбоахама производстве саг юха а верзавеш, лаьттангахьа, производства средствашкахьа из юхаверзавара хьалаш вIаштIехьдахара вай херже бола магистральни лостам. Цу е вокх даьккъерча арендни отношеней опыт хIанз йолаш я мехка ерригача зонашка, агропромышленни комплекса дерригача доакъошка. Тоъал шерреи масса оагIорахьареи йийцай из укх шера 12 октябре парте Центральни Комитете хиннача вIашагIкхетаре. ВIашагIкхетара материалаш кепатехай. Юртарча къахьегамхой, хIаьта иштта бIарчча мохк хьанйцача а, йоккха резонанс хьалхьоайир цар. Гучох, цу проблема ерригa аспекташ цIаьккхазза а деррига чулоацаш дувца, цу дешай духтIавала гIертилга хIанз эшаш дац. ХIанз массанахьа а практике дIатийша баьннаб юртара боахам лелабара кердача методашка довлаpo производственни отношенешта, хIаьта эггара хьалха арендни отношенешта, перестройка яро сихха эффект лулга. Селхан а тахан а укхаза, Орловщине, цIаьккхазза а цох дIатеша мегад вайна. Цох дувцаш я къаьст - къаьстача арендни коллективай яр хинна ца Iеш, иштта аренда тIа яьннача бIарччача колхозий а совхозий а опыт. Гой, селхан вайна байзар Орловски района XXII партсъезда цIерагIча, Урицки района XX партсъезда цIерагIча колхозий болх. Хьажалаш — духхьал укх тIеххьарча шинкхаь шера хьувкъама, хьайбай продуктивноста лаккхача хьокхамашка дIатIакхаьчад уж боахамаш. ХIаьта цу гIулакхо хийцад цу боахамий деррига экономически даькъе хьахиннараш, цу коллективай вахара массайолча оагIонашта хоалуш влияни а яьй.

Цхьабакъда, гIулакх духхьал производственни хьокхамех шоаех латтац, из шишйига диллача геттара лоархIаме а да. Селхан вай вIашагIдеттаделар кердача тайпара уйла е баьннача нахаца, гIулакхацара, къахьегамцара, шоай боахамаш дегIакхувлара перспективашцара отношенеш хувцаеннай цар. Цар уйла ю шоай юрташ социально а культурно а дегIакхувларах, цар уйла ю городa бахархой, къахьегамхой Iалашбар духьа дукхагIа а лакхагIа дикал йола а продукци яларах. Уж ба-кх шоаех бIубенна а доккхий декхараш кхоачашдеш а бола бокъонца бола паччахьалкхен нах! ХIаьта сона ловргдар укх вIашагIкхетара берригача доакъашхой цIерагIа дег тIара царна ловца баккха, цар кхолламерча, новаторски къахьегамах а уж чIоагIа латтача цар паччахьалкхен позицех а доккха баркал ала. Уж рвачаш бац. **(ТIоараш тох).** ДIаьххача сома тIехьабаьнна лела рвачаш бац уж. Тха вIашагIкхетараш хиннад болхлой классах, мехках уйла еш болча нахаца. Из геттара хоза да, новкъостий.

Да хилара оамал чIоагIъяларо, лаьттахи производства средстваехи ше ваьккха хиларах из котваларо иштта хувц-кх вахарах, обществацарча гIулакхех, хIаьта дувцилга а доацаш, ший новкъосташцарча гIулакхех йола цун уйлаш а. ХIаьта эггара керттердар — из деррига а вайна массанена хьахезар цу нахагара шоашкара. Шоай кердача хьалах, шоашта карагIдийнарех доккхал деш ба уж.

ШоллагIдар. Укхаза вай цIаьккхазза а тийшар — аграрни сектор дегIаяра бокъонца гIо деш да лаьттан тIара хьалаш эргадахарца производственно - экономически отношеней перестройка айхха бувзам болаш хилар. Орловщина опыто цIаьккхазза а хьахьокх шоай вахарах, къахьегамеи бытаи хьалех реальни йоакхо елга хоаденнача юрташка, деревнешка, поселкашка наьха кхоллама хьинар мел айлу. ТIаккха хIаьта майррагIа хувца беза капитальни вложенеш дIахьежаяра лостам, юрти деревнеи социально кердаяккхара боарамаши темпаши дегIакхувла еза. ДукхагIа хьалъе еза фусамаш, школаш, больницаш, наькъаш, торговлен, культурнии коммунально-бытовойи гIулакхаш кхоачашдара йола предприятеш. Цигача пайда эца беза ерригача таронехи хьастехи. ХIаьта, вайна гуш ма хиллара, Орловщине хьежаш багIац, е цхьа моллагIча вотес шоашта хьалхара из болх берг ма бий, яхаш дог доахаш багIац, деревня эргайоаккхилга халкъа юкъара гIулакх а даь дIаоттадаьд цар. Шун теркам тIа ца озаш йисаяц «программа СТО» оалаш яр. Iалаьмате боккха лоархIам бола опыт я из.

Сенах лаьца да дувцар? Материальнии финансовии ресурсай концентраци яра, гIишлонхой низаш тIадерзадара партийнии, советскии, боахамеи органий теркам тIаозара чотагIа областа колхозаши совхозаши зенаш деш, тIехьаюсаш хулга дIадаккхара декхар лоаццача ханашка кхоачашдарах. ХIаьта Орловщина ерригача партийни организацейи берригача къахьегамхойи гIулакх а хинна дIаэттад из.

Сона дийцад из «программа СТО» яхар кхоачашъелга эггара хьалха облагропрома гIишлонхошта тIадилларах Цул совгIа, городашка капитальни гIишлош еча областа гIишлон организацеша а шоай баламаш тIа хьатIаийцад из проблема кхоачашъелга. Сона хетачогIа, йоккха опыт я укхаза, хIаьта хьаэца мегаргйолаш а я дуккхача районаша.

Цхьан поселкага вай хьожаш долча хана, новкъоста Строева духтIаваьккхар со, лоацца аьлча, деррига хьалдеш мел дар хьахийцача ресурсийн капитальни вложенейи гома чу деш хиларах. Кхы совленагIа дар цхьаккха хIама деннадац областа, цхьабакъда, капитальни вложенеех, хIаьта иштта гIишлон организацей ерригача ресурсех а мощностех а пайда нйбара гIулакх хийцад цо. Укхаза дIахьалхашкахьа аха баьннаб концентраци яра наькъагIа, цу программага гIолла белгалдаьккхад проблема къоастаелга. ХьалхагIа а яр средстваш. Цхьабакъда, дIа-са йоаржайора уж, дIа-са хьекхар, хIаьта царех хьахулаш хIама а дацар. ТIаккха хIаьта гIулакх цу тайпара къоастадаро цу сахьате дIатIадигар геттара дикача хIамашта. Юхадийнлуш йоагIа бокъонца тесса йита хинна деревнеши поселкаши, юха а оборота юкъедоаладу лаьтташи юртбоахама угодьяши. ХIаьта, гуш ма хиллара, мел дукха ба тахан юрта дIабаха, ахархочун гIулакх каралаца ловш бараш. Оаш уж мишта ийцад хац сона, аз-м чIоагIа дог гIоздаьнна тIаийцар арендни коллективай кулгалхоша Знаменская Елена Сергеевнаси Райс Владимир Эрбертовичеи даь къамаьлаш. Хьалха дIаяхача хана Елена Сергеевна — городе хьалкхийна яхархо, цига яьй, техникум йистеяьккхай, техника - гIишлонхочун специальностагIа болх баьб. ХIаьта хIанз керда гIулакх каралаьцад цо. ХIаьта ала доагIа, геттара дика из кхоачашде аьттув а боал цун.

Гаьннарча Казахстанера венав новкъост Райс. Безаме тIаийцав из укхаза, новкъостий корабаьб, хIаьта дизза доацача шин шера дуккха хIамаш де а кхоаваьв. Геттара дика хIама ма дий духхьал шин шера 1500 килограмм щура тIакхетийта новкъоста Знаменскаяй карагIдаьнна хилар, хIаьта новкъоста Райса — 1800 килограмм!

Цхьабакъда, керттердар-м из а дац. Бокъо н ц а гIадвигав со цу наьха уйлаша, цар дийцачо. Цар алапеш а во дац. Цхьабакъда, из дац цар хIанз керттера лоархIар. Цар вайга укхаза дийцар шоай юрташ дIахо йодача хана дегIаяхкарахи тIехьагIа цар хургдолча вахарехи шоашта хетар. Уж кердачун, хIанзарча хана, юрта, наьха дегашка царна хетарашкеи уйлашкеи хулаш доагIача доккхийча хувцамий Iалаьмате лоархIаме белгалонаш я.

КхоалагIдар. Селлара атта доацача хьалашка Орловски областе хулаш латтар бIаргадайча, естественно, ер хаттар отт хьалхашка: хIана дац цу тайпара хIама кхы а дикагIа цу гIулакха таронаш йолча кхыча моттигашка, кхыча регионашка? ХIана багIа дуккхабараш хIанзхIанз фу хургда, яхаш, цхьацца хиларга сатувсаш, ма дарра аьлча, иждивенчески хьисапе баха гIерташ? Аз-м хьалха а цох лаьца дийцад. Цхьабакъда, хетачогIа, тахан а цу тайпара никъ тIаэца йиш йолаш бац, из овлангара денз нийса бац ала деза. Орловчанаша дIадоладаьри цар практически гIулакхаши чIоаггIа хьал а лоацаш — аз бувцараш юрта города къахьегамхой а партийни организацей, Совеций, комсомола, профсоюзий ерригача общественноста аграрни секторе перестройка яра тIаберзабаь болх а ба,— вай берригача мехка хозаш дIакхайкаде деза къаьна оамалаш хувца, уйлаши гIулакхаши эргадаха деза ха хьатIакхаьчай, аьнна. Халкъо оалаш ма хиллара, пхьешаш хьал а хьекха, гIулакх дIадоладе деза.

ДиъалагIдар. Орловски областа гIулакхаш довзаро кхы цIаьккхаза а бакъду, кхачан продукташ дукхагIа яхар хIанз хьалхарча даькъе юрта экономически гIулакхашта перестройка яра дешаех тийша долга. Из эггара керттердар да. Из массане а дика кхетаде деза. ХIана хет сона цох кхы цIаьккхаза ала деза, аьнна? ХIана аьлча чакхъяьннача СССР Лакхехьарча Совета, РСФСР Лакхехьарча Совета сессеша, кхыча республикай Советий сессеша хьахьекхад, дуккхачар из дош кхета ца даьлга, пхи шу а итт шу а хьалха санна хIанз а, юрта боахама, цун материально-техническии Iалашонна дуккха хIамаш тоъаш дац яха къамаьлаш тIатеIIа дувцилга.

Новкъостий, из нийса да. Сов йола, цу тайпарча къамаьлашта тIехьа йоагIа эмоцеш дIаяьхача, бIарчча хьанйцача уж къамаьлаш нийса да, со уж юстардаха а валлац. Дукха да хIанз а цу даькъе эшаш, чIоаггIа дукха да хIанз из дош сихагIа къоастадара деш дар а. Аз дувцар уж ца хилча хIанзара интенсивни технологи караерзае йиш йоацача технихахи химизаце средстваехи да. ЧIоагIа тIехьайнсай продукци чакхъяккхара база а. Доккха зе ду юрта воча наькъаша. Уж ерригаш а йолаш йола проблемаш я, хIанз уж дIаяхара тIаерзаяь решенеш а тIаийцай, болх а дIаболабаьб.

Цхьабакъда, керттердар, цIаьккхаза а белгалдаккха лов сона, — из да производственни отношенешта перестройка йира. ДIахьажал, арендни подрядагIа болх беча коллективашка мишта пайда эц лаьттах, зданеех, техниках, удобренех. Гуш ма хиллара, уж коллективаш, кIезигагIа хIама дIа а дохийташ, тоъал доккхача хьокхамашка кхоач. Духхьал из белгалдоаккхаш я Орловски областа къахьегамхой опыт а. Материально-технически базага диллача, кхычарна хьалхашка цхьаккха совленаш йолаш бац уж. Дийца ма хиллара, из-м мехка кхыча республикашкеи областашкеи йолчул ледарагIа а я. Аз из ях, новкъостий, хIана аьлча юрта боахама доал деча беш бола эсала болхи цхьайолча регионашка дола лоха хьокхамаши бакъде йиш яц материально-технически ресурсаш кхоачам болаш яц, яхарца. Цу даькъе Iалаьмате доккхий хIамаш хиннадац Орловски областе укх тIеххьарча шин шера, цхьабакъда, овлангара денз эргаяла йолаеннай экономически отношенеш, уж болх беш а я, цар пайда а лу.

ПхелагIдар. Гуш ма хиллара, аграрни секторе кIоаргга эргалонаш хулача ханага кхаьчад вай. Iилман даннеша а Iоаяьча опыто а тешал ду, вай тIаийца стратегически никъ нийса хилара. Цхьабакъда, перестройко дIадех, аграрни секторера Iилман тохкамаш делга вай чIоаггIа дIахо дахьар. Аз чIоаггIа хьаллоац цу хьакъехьа Владимир Ильич Калашникова аьннар. Экономически отношенеш эргайоахача хана, промышленносте санна, хIаьта иштта кхыча сферашка а вай гIулакх тIатеIIа а чIоаггIа а, оалаш ма хиллара, цIермашина низаца, дIахо дахьа деза, цу ханна уйла е еза кердача технологех, Iилман техниканей карагIдаьннарех пайда эцарах, хIана аьлча уж цхьан процесса — мохк социально-экономически дегIабоалабара — ши оагIув я.

Къахьегама отношенеш эргаяхарца, структурни политикаца, юртбоахама производство дIанийсъярца, аграрни сектора инфраструктураца ювзаенна дукха теоретически практически проблемаш Iайнай вай. Колхозийи совхозийи шоай потенциалах хIанзарча практике пайда мишта эцаргба, социалистически доалахьенна чуйоагIа таронаш мишта гучайоахаргья яха уйла бокъонца кердача тайпара кхетаярга довла деза вай хIанз.

Юххера а, кхы кIезигагIа лоархIам болаш дац колхозаши совхозаши наьха шоай доалахьарча боахамашца, промышленноста, торговле, гIонна йолча юртбоахама предприятешца, кхычарца цхьатарра а цхьана а дегIаахара проблемаш тахкари Iомаяри. Вешта, мишта вIаштIехьдоаккхаргда вай аграрни сектор мехка промышленностаца цхьана а цхьатарра а дегIайоалаелга. Вай кIоаргга Iилман тохкамаш де деза лаьтташка хий дилларцеи уж докъадарцеи, культураши хьайбай боахама доакъоши ма хулла дикагIа дIанийсдарцеи, юрт социальни даькъе дегIайоалаярцеи дувзаденнача дуккхача практически дешашта. Укхаза вай дог даха бокъо йолаш да ВАСХНИЛ Iилманхоша тIатIа дукхагIа дечунга даьха ца Iеш, СССР Iилмай Академе юкъехьоргдолча даькъага а.

Шоана гуш ма хиллара, новкъостий, вай дуккханена уйла е а еза, дукхадар къоастаде а деза. Вай бухе кхаччалца тоабе беза юртарча экономически отношенешта перестройка яра, юрта социальни хувцамаш дара организационни Iалашо яра тIаберзабаь парте болх. Вай цIаьккхаза а цIаьккхаза а кхетадаьд: цу е кхыча республике, крае, областе, колхозе, совхозе гIулакх дIадахьар вай кадрай, партийни организацей, партийни комитетий балхах тийша долга.

Духхьал дIаала деза, новкъостий, укхаза вай чIоагIа тIехьадус. Мехка эшаш да кхачанца Iалашо яр хьадда тоаделга. Вайга йолаш я из декхар сихха кхоачашдара эша опыт. Юххера а, къахьегамхой сакхетаме юрта эргалонаш янза яргйоацалга хьагойта кIоаргга хувцамаш хила доладеннад. Цхьабакъда, дуккхагIча даькъе из деррига а юхатетт цхьайолча кадрай позице. Сенна къайлакхухьаргда из, вай агропромаша, партийнии советскии органаша дуккхача моттигашка мело гойт из болх чакхбоаккхача, дIахо фу хул хьажа гIерташ таккхалча Iа уж. Фуд цун бахьан? Арендни отношенешка, боахама расчетага довларо командно-административни система кIийле, ца доагIаш кхычар балха юкъегIертара практика телхаю, вай дуккха а кадраш чIоаггIа дIаIомаеннай цу гIулакхага, хIаьта цхьабараш-м кхыча хьисапе болх бе вIалла могаш а бац.

Из деррига а чIоагIа цIенхаштта да. Ерригa а парти халкъа хьалхашка бехктокхаме я из декхар кхоачашдара. Цо пайда эца беза ерригача ший опытах, ерригача ший таронех, юрта экономически отношенешка хулача эргалоний процессаш а из социально дегIаяр а массе оагIорахьара хьал а лоацаш. Из Iалаьмате лоархIаме да мехка. ХIаьта, из иштта дале, балха методаш хьадда хувца еза. Аз-м духхьал дIааргдар: вай гIулакхаш мела лелача, къаьнача тайпара дусача деррига а дIагIерт балха ширача методех, ширача оамалех. Цхьабакъда, методаш-м шо-шоаш яха йиш йолаш мичай. Дувцар-м хьаддача нахах, шира оамалаши хетараши шоай кер чу леладерех хила деза. Духхьал иштта мара оттаде йиш яц из дош. Юкъарча къамаьлашкара кадрайи партийни комитетийи балха хаьдда мах барга довла деза ха хьатIакхаьчай. Гой, Орловщине вайна гуш дар партийни организаце юртарча а городерча а къахьегамхошца, кулгалдара кадрашца Iалаьмате боккха а тIагIертта а болх барах хьахиннар да. Из деррига а хьахиннад балха бюрократически методашта хьадда «ак» алара кIийлен тIа, цох лаьца тешам болийташ дийцар укхаза новкъоста Строева.

ХIанз, Iан бетташ хьатIакхачарца дувзаденна, берригача мехка гIолла балха итогаш еш латт, цу даькъе боахам лелабара кердача методех, арендни подрядагIа пайда ийцача коллективий балха итогаш а йолаш. Кийчъеш я дIахойодача хана эша планаш. Из эггара дикагIйола ха я берригача мехкарча партийни организацеша юртарча къахьегамхошца цхьана юртарча къахьегама отношенешта перестройка яра гIулакх хаьдда дIахОдахьара уйла яра. Сона хетачогIа, партийни комитетийи вай кулгалдара кадрайи цу хьакъехьара позици хаьдда лоархIам болаш я. Долче, хьаллаца еза из позици, цунга хьежжа вIаштIехьбаккха беза практически болх а.

Новкъостий, вай вахара хьалхарча даькъе керттера проблемаш къоастаеш, вай декхарийла да хIанзарча хана белгалонаш гойтача дешай ерригa комплекс воай теркама юкъмоттиге лоаттае. Цхьабакъда, вай из деррига а гаьнарча а гаргарча а перспективаца вIашкадоаладе деза. ХIанз ерригача обществана чIоагIа чоалхане йолча ханага кхаьчад вай — бехктокхаме решенеш тIаэцачеи практически гIулакхаш дечеи ханага. Вай мехка бухе кхаччалца хулаш латтача общественни хувцаме массахана а балац вIаштIехь хетаргахьа эггара цхьалхане а радикальни а бола никъ — сихха къаьна мел дар юстара а даьккха, цунна метта кердадар дIаоттадар. Вай массане а догдоах — из дика кхеталуш а да — дикалгахьа дола хувцамаш сихагIа хиларга, цхьабакъда, вахар геттара чоалханегIа да. Ширдаьнначуннеи кердачуннеи юкъера къовсам лазар ца деш чакхбалац, хIаьта цхьайолча хана позицеш шоайла чIоаггIа кхохкаялар а хул цунца. Перестройка хьалхарча шерий лоархIамегIа йола урок я из деррига а бIаргагори эттача хьала нийса мах бари, цу е кхыча оагIорахьа дIа-хьа а ца лелхаш, атта наькъаш лаха а ца гIерташ.

ХIаа, хIанзарчоа вайна хала да. Цхьабакъда, гIадвугаш да, перестройка процесс наьха социальни хьинар лахарца, хIанзле а хьалхарча карагIдаьннарашца цхьана йоагIаш хилар. ДIахьажал, довза йиш йоацаш хувцаденнад таханара вай вахар ше. Нах бувбоалаш боагIа пассивноста, аппате, хIама бебашха ца хетара хьалацара, хаьдда граждански позицешка бовлаш латт уж. Уж-м обществе хулаш латтача кIоарггача эргалоний лоархIаме белгалонаш ма йий. Воай перестройка дIайолаеш, вай дог даьхадар, воаш

(Нистедоалар 2-ча оагIо тIа).

М. С. Горбачев Москвера дIавахар

17 ноябре КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель М. С. Горбачев индийски кулгалхоша хьехарагIа официальни доттагIлен визитагIа Москвера Деле вахар.

М. С. Горбачевца бахар цунца хургбола КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча маьхкашцарча гIулакхий министр Э. А. Шеварднадзе, СССР Министрий Совета Председатела заместитела В. М. Каменцев, Узбекистана Компарте ЦК хьалхара секретарь Р. Н. Нишанов, СССР культура министр В. Г. Захаров.

Аэродроме М. С. Горбачев накъавоаккхаш хилар КПСС ЦК Политбюро членаш В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. А. Медьведев, В. П. Никонов, Н. И. Рыжков, Н. Н. Слюньков, В. М. Чебриков, А. Н. Яковлев, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташ А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Г. П. Разумовский, Н. В. Талызин, Д. Т. Язов, КПСС ЦК секретарь О. Д. Бакланов, кхыбола новкъостий.

Накъавоаккхарашца вар Инде гIулакхашта СССР-е ханна поверенни вола П. К. Будхвар.

Инде дIаводаш М. С. Горбачевеи из накъавоаккхаш бола официальни нахи Ташкенте сайца хилар.

(ТАСС).

Ташкентера дIавахар

ТАШКЕНТ, 18 ноябре. (ТАСС). Тахан КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель М. С. Горбачев индийски кулгалхоша хьехарагIа официальни доттагIлен визитагIа Деле водаш Ташкентера дIавахар.

Аэропорте М. С. Горбачев накъавоаккхаш хилар Узбекски ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель П. К. Хабибуллаев, республика кхыбола кулгалхой.

СССР Лакхехьарча Совета Президиуме

1988 шера 16 ноябре Эстонски ССР Лакхехьарча Совета сессе тIаийцад тоадар юкъедахьарах, белгалла моттигаш нийсъелча ССР Союза законодательни а кхыйола а акташ кхоачаш ца еш совцае е уж юкъе кхувлара дозув увттаде Эстонски ССР Iаьдала Лакхехьарча органий йиш йола цу республика Конституце 74-лагIча статьяй тоадар юкъедахьарах, тоадар.

Из тоадари Эстонски ССР Лакхехьарча Совето тIаийца цхьадола документаши ССР Союза хIанз долаш долча Конституце положенешца тарлуш доацалга теркал а деш СССР Лакхехьарча Совета Президиумо решени тIаийцай белгалдаьккха дош гарггарча хана ший заседане дувцаргдолаш, Эстонски ССР викалаш тIа а болаш.

СССР Лакхехьарча Совета палатай законодательни предположеней комиссешта тIадиллад советски социалистически федераци вIашагIйоллареи цхьоагIони исходни принципашта доагIаш долча цу деша хьакъехьа шерра оттаяь заключени хьачуялар.

М. Ю. Лермонтова цIерагIча Нохч-ГIалгIай АССР республикански эрсий драматически театра Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Театральни искусство дегIайоалаеча доккхий гIулакхаш карахдувларахи республика къахьегамхошта коммунистически кхетам луца боккха болх барахи Нохч - ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **М. Ю. Лермонтова цIерагIча республикански эрсий драматически театра.**

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный, 1988 шу, 17 ноябрь.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Хьайбай продукци йоаккхача шоайла социалистически яхь лелаю Грозненски района Ленина цIерагIчеи «Советская Россия» яхачеи колхозий къахьегамхоша. Фу карагIдоал цар?

Ленина цIерагIча колхоза хьайбаш леладераша XII пятилетка хьалхарча кхаь шера планал совгIа 300 тонн дулхи 100 тонн шури яккха дош деннад. Хьалхарча шин шера лаьрхIар тIеххкоачашдаьд цар. Геттара дика лел гIулакхаш укх шера а. Духхьал хьакхашта дулх тIакхетарах дувцаш хилча, соахка укх хана хинначул 22 тонн дукхагIа да из. Соахка хинначул тоъал дукхагIа йоаккх шура, бежана дулх.

Из де аьттув беннар, эггара хьалха, хьайбаш арендни хьисапе леладе дIадаларца дувзаденна да. Цу тайпара къахьегаш ба укхаза ХасиевгIар, МанзаевгIар, БайтиевгIар, ЧунчаевгIар, ХамзатовгIар, АйдамировгIар дезал. ХIанз денз дIа колхозера деррига хьайбаш арендни подрядагIа леладеш хургда.

«Советская Россия» яхача колхоза къахьегамхоша карарча пятилетка хIара шера XI пятилетка шерашка юкъера йоаккхаш хинначул 170 тонн шура, 70 тонн дулх дукхагIа доаккх. Из дарца дикка тIехкхоачашъю шоай планаши социалистически декхараши.

Деша дай бац

Къулбаседа Кавказски машиннаькъа чуйоагIа итт отделени. Царна юкъе эггара лохагIа финансови хьокхамаш дар Грозненски яр я. Ераш я из кIаьгга хьагойта цифраш. Мовхьаш тIадоттача даькъе чакхбаьннача итт бетта 3,74 эзар сом хьаьрчад отделенех, Iодоассадеча кхы дукхагIа — бархI эзар сом гаргга. ХIаьта эксплуатационни тонно - километрех дувцаш хилча, тIадиса декхар 93 эзар сома гаргга да. Дика лелац Iойоассаяь яьнна вагонаш юхаяхийтара гIулакх а. Цу даькъе паччахьалкхенна 6 эзар сома зе даьд грозненцаша. Духхьал локомотива овсарле лакхъярах мара лоархIабаьбац уж — баь пайда 2600 сом!

Шоана гучча бесса бIарчча хьаийцача 105,8 эзар сом дIататкха дезаш я Грозненски машиннаькъа отделени. Эггара новкъагIа да из зе ахкан бетташка, тIатеIIа болх бе йиш йолча хана даь хилар. ТIаккха фу хургда шелал эттача лоа диллача?

Машиннаькъа отделене финансови хьало хьахьокх мел дукха кхоачамбоацараш Iайнад цу йоккхача предприяте. Цхьан хана ше санна йолча подразделенешта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхалаттарашца хинна из хIанз тIа-тIа тIехьаюсаш йоагIа.

Iалаьмате дукха мах бола продукташ йов Грозный яхача машиннаькъа станце. ДIа мел хьежача Iоиха мехкдаьтта, мазут го йиш я укхаза. Дуккха миллионаш сомий маьхе зе хургда цIаьхха цхьаннахьа цIи йоале. Из ца кхетадеш бац станце кулгалхойи болхлойи, хIаьта а кхераме хьал дIадаккхара деш хIама дац цар.

Новкъоста М. С. ГОРБАЧЕВА 15 ноябре г. Ореле хиннача совещане даь къамаьл

(Чекхдалар. Доладалар 1-ча оагIо тIа).

кийчъеш политика кхоачашъяро къаьста, цо вай процессаш сомадаккхарга, цо вай общество дегIаахар сеца даттара, ацате, хIама дебашха ца хетара хьалара арайоахкаргхиларга. БIаргашта гу тгуш хувцалуш латт наьха политикашка йола уйла. Гаьна тIехьашкахьа дусаш латт нах хIамах дог ийкха хилар, индифферентность. Хувцамаш миллионий хаьттIа хинна дIаэттад мехкашка. Къамаьл даI, цу тайпа йоккха процесс цхьан боарамагIа лостамагIа хетарах хетараш, поотцеш шоайла духьал оттаьча, мичахьа а мишта а вай даха деза, мичахьа кхача деза хьалха дискуссешкей къовсамашкей. Нийслу цига крайностош а.

Цхьабакъда, хоалуш да кхыдар а. Перестройка вай массанена а лу керда знанеш, керда опыт, тIатох хьакъьал, саббаре уйла. Цо, шеко йоацаш, политически воздействи а ергъа, юкъара хьал, вай мехка дерга общество перестройка идеяшта дехкарах тоаделча кхоче. ХIаа, тахан нрахье кхоачаш дукха дувц вай, дукха довз вайна, тохх дIадахар, тахан долаш долучу кхоана хургдолучун уйла ю. ХIаьта, из чIоагIа гIаддув.

Цхьаьтта йиш йоаца хьадда декхараш практически гIулакхаш вайна хьалхашка дукха латте а, Iалаьмате бокха да наьха политически дIахьо гIулакхаш. Цуддуха тамаш йолаш дац, социализмах дола дийцар, хIанз керда йоаккхар, мишта социализма хургдола сургсибат, мишта бIарчча хьийцам социалистически критереш яха дош дискуссей юкъ латташ хилар.

Хьаздаргьа вай воай экономика. Из, шеко йоацаш, производства — средствашта йолча общественни доалахьен кIийлен тIа латта, пландни хьисапе боахам лелаботташ социализма. Дикка долаш альни карагIдаьннараш Iалашдеш социалистически экономика я. Цхьабакъда, цу гуш йолча кийчо укх тIехьарча къоватхьен итт шера хьаьийна вIашдухьарча тенденцей воздействие лараш а. Шеко йоацаш, социалистически экономика, хIанзара модель, цун эффективнни лаккхара боарам боахам ледара боахе социалистически система йолча таронаш, легIаахара хIанзара этапо дIадехараш жоп лун боацалга. Вайна из га а гу, из хIана нийсденнад ха а хов. Укхаза эггара кертердар да: дувцар да ше малрра йолча социализмах доацаш, вай ледарлонех, социализма Iалаьмате йоккхача потенциальни балха пайда эца харах.

Вай из кхетадаьд, цудухьа вай хIанз боахама расчетага, арендега, кооперацега йолла, экономически отношенешта перестройка ергIа йолла сагах производства хьинар дола, да хилийта гIерт, командно-административни система керте латтача хана хьаьхийна производства средствашта бувваьлара йола цу цун уйла дIаяккха гIерт.

Вай обществаш эггара доккхагIдола зе сецад гIорк характеристикех йолча представленешка дувцийча. Мишта нийсденнад ха? Вай акцент йир — из бакъахьа а даьд — из ах социально пропорциональни Iалашо яра. Вай цу даькъе дукха да, цох лоацкхал а ду вай. Цхьабакъда, из деча хана вай нийсдаьча харо ше хьахьокха йолча цо хилийта из: хIанз къаьстта бесса, социалистически отношенеш производствен оагIон лоархIама мах ца бар. Доккхий хьокхамаш гойтамаш уравниловка, социальни иждивенчества психологи да, цу IоагIярга кхоачадир вай.

Ма дарра аьлча, Iалаьмате во да саг кхоанарча ден уйла ца еш хилар. Социальни лорааш, цу тайпара хIама ма нийсделхаш, атта шийна йолча вIашдухьденна доал. Цо мелча стимули инициатива, из Iатхь цахьа хьахьемащ бу, ... хьахьемащарча тIуллакха. Цунца уравниловка белгалдаькха лов сана нах дикагIа, къахьегаман Iалашонаш, материально а духовно а бIахьийгIа бене дола социальни перспектива аттанал боккъонца гумани доаццала.

Харцахьдакъа хиннад социально-экономически дегIайовхача централизацийн а бIаьнгIаш тахан а да доаладелла лоархIамахи методаш вайна хетараш. Вай практике плановоста наст-каста гIожара административана хьаьхьача. ХIаьта демократически централизм наст-каста тоьхеша деррига а ведомствей хьаьнеш хилаа хиларо, низкъала решенеш хIаийьаро, тайп-тайпара общественни хьашташ кхоачам болаш тервал ца даро.

Социалистически пачхалхьен экономически механизм эггара мах хила а а кхыдола деформированни, вульгаризированни хетараш а айхха дувзаденна да социализмерча рыноче объективни законаш а Iалашо хIаьххача хана биззад дувцар а ца барца. Дункхача тIехьа жоп лухар а, хIана а доал деш а планаи рынкеи юкъе чIоагIъенна дIаэтта вIашдухьале. Бакъда, вахаро хьахьокх, рыночни критерий-рынка тIехьокхам лоархIаш йоацаш йола планови управлени, плано кулгаладеш йоаца рынка йоацаш санна мара, махбх йоацала. Плано рынкана дуьхьале ца яра меттел, из тешаме а а къонаьашнукъаргIашча а хилан хьаьнейла инструментех йолча дIаэца хана мара. Социализман капитализман юкъера бокъонца йола башхалонаш рынка а плана «ак» яхалгах латтащ, из тесь хила хьахь а, йайда а пл рынках а пл планай лас кхь хьаь хетаре хиларе хьаьн.

Из дехааш лоархIаш цу тайпа вайна... Укхаза вайна цу моллагIа общественни формаций, институтий, эрганоний социалистичности кертера критерий. Из чуйоагIа сагсредствах я е цель я? — яхача хаттара дуча жоп.

Эггара вогIа а дIадахача шерех вайна юкъедисса социализмах дола ленински кхетараш харцахьахдахар сенах латти а алла, духьахьа дIаарга вай, общественни пачхьалкхе керттера махьале а цель а йолча сагах, уж а кхьийца экономикашта... Из дIахо йодача хана доаладелла, общественни дика пачхьалкхе лоархIаш кердача хьалагеи социализма, кердача экономи юкъ-сибатагенно вай доIхача наьк тIа.

Таханарча дог повестехьа политически система реформа ела. Из духхьал кердача тайпара Iаьдал дIа-хьа декъилга, долиноцнi ракировка елгеш вывесхаш — хульлахь хьаьрцийца йиш яц. Кердача перестройкой Iадара, кхочча ... чIоагIа дола хала Iаьдал оттадар — иза политически системо керттера лерхIар. Октябрь хинна дукха ха ала ала, Советски Iаьдал чачхалкхе хьалеча хана. Владимир Ильич Ленина наст-наст дувцар цун из ла Iаьйцира: «ЧоагIбе на в ... латтаьдаьча Iаьна, итта цу кхаьнан тIа йола цхьаьна хьехараш. Цу тайпара гIулакхаш ... хьаьщаргIа цох хаа ... хьаьлла ... кхузе ... реалиста вай йоацаш долча хьал ... Из дIа ваьша дика хIума а кхоьчача вай.

Йоаца дакъа хинна дIаоттаргIа судебно-правовой реформа, социалистически правовой пачхалкхе хьалхе. Шаьра го деза, цу тайпара Iалаьмате доккха а чоалхие а гIулакх, оалаш ма хиллара, Iохайна хьалгIоттача юкъа пачхьалкхе йиш йоаца. Пачхьалкхашта дIадоладе демократически анаша хиларга. Укхаза хилахьа дьрганалга...

Цудухьа гIулакх дIадоладе ... дувцар ... хIанз дегIаяргIа хьахьа... хилар ...

Укх деношка общество ... хьаьгга юкъарча ... Конш-тIера ... из СССР Конституцешка хувцамаш тIатохаргахь долча а а СССР халкъа депутатий харжарах долча Закони проектагIа XIX Всесоюзни партконференце юкъере ... чIоагIдоаьра практически вайна ... Цар кийчорнгIа тIа йола ... практически реформа хьалхар ... этапа цу кхузе чIоагIдолча кертахьа кертера чулоацам ба.

Ноябрь бутт чакхбоалча СССР Лакхехьарча Совет гулдургъа. Цунга дерригача халкъо укх юцара итогаш а ергъя цу законопроектешка хьежарг а ба. ИелайIоал тIа хоам баь ма хиллара, тIанзоле цу къахьегаш 80 эзар совца отклик ернай. ХIаьта, уж хаьдда предложенеш заменечаниеш юкъехьа алахоаш йолча хIанзара ду мар а яц. Парте, общественни организацеш, къахьегама коллективаша, политически клубашка, кезаьбазоне йолчабашка искусственни къамашкеи бахархоша миллионаш нах ба. ХIаьта дувцачун чулоацамаш диллара, из хьанала эрцах доахача ... ду тайпара, цудухьа цунах ... тIаьраха а ... политически система юкъахьа... дерригаш... ду ... дувцар ... эггара а... ... Из дика баькъ, из ... хIанз ... хIаьта... XIX партконференций хувцамаш.

Цуьнца цхьана, кIезига яц критически замечанеш а конструктивни предложенеш а. ХIаьта из политически реформа хIанзарча этапа доаденашнара араювла предложенеш а. Оалаш ма хиллара, укх дага лоаттара еза, дIахо йодача хана из дика хьанала. Предложенеш, замечанеш юкъе нийслу, цул тIехьа хала. Укхаза, тIаьххьа йоацарча а. Цхьабакъда, цох тоххьара законодательни предположенеш комиссешла, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, ... Лакхехьарча Совето ше а. ХIаьта, аз сатувс, массанена цхьана демократически навкъьа вай дIахо йодача хана. Массехк дош Советийн законаш чакхдоаккхар а хьахьийшаьш реформа хьахьадаьча этапа ... Советий ша аьлча Iаьдал ду.

Цу тайпа законашца Iалашо ду тайпара пачхалкх... Закон хьадар. ХIаьта и ... а Iадал ... а ...

на Закон кайчдар. Мел доккха, хила деза республикан союзни лоархIам болча предприятешта, цун лоархIам болча Iадала органий бюджета еча отчисленеш дакъа? Фуд моттигера боахама расчет яхалга? Уж а кхьдола а дешаш дувцаш да Iилманхоша, специалисташа, советски органийни болхлоша, пачхалкхей, ведомствей болхлоша. Из закона деррига халкъа дувцийтара лоархIаш хила деза.

Реформа шоллагIа этапа доаздашка къаьста моттиг Iалаца еза ССР Союзан союзни республикаш юкъера гIулакхаш эргадаьха тоадарон уж вIашкадоаладарон. Вай массане а дика кхетаду — из духхьал экономически гIулакх ма дац. ХIанз из чу Iеш, политически а дош долга. Из дувзаденна да къамашта юкъера гIулакхаш цу дIадаха лоархIама хилар. Дукха вайна а хетта ХIХ конференце цу къамашта йоагIаш йола резолюци тIаний.

Цхьабакъда, из юкъ мара яц. Дукха къамаш дахача вай пачхалкхен вахара цу лоархIамеча сферана йоагIача проблемай еррига комплекс кIоарга а бокъонца а тахка еза. Вай догдоах, ленински концепце кIийлен тIа, республикай партийнии пачхалкхени органаша, Iилманхоша, специалисташа, шеррача общественноста хьинареи творчески хьисапеи дакъа а лоацаш, СССР-а къамашта юкъера отношенеш дIахо дегIайоалаяра декхараш кхоачашдара тIаерзаяь эффективни, корта бола программа кийчъярга. Политбюрос, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, Советски правительствос цIаккха а бIарг кIалара далийтац уж дешаш.

Шоана ховш ма хиллара, дукха ха йоаццаш тIаийцаб къамашта юкъерча гIулакхех йола ЦК Пленум кийчъярца дувзаденна цхьадоа дедезараш чакхдахара тIабезабаь бола КПСС ЦК соцам. Масала, лерхIаш да, из ха хьатIакхачале — ши бутт хьалха — цу дешах йола ЦК Тезисаш кийчъе а уж кепатоха а. Цхьан дешаца аьлча, перестройко, политически системан реформо ерригата таро лу ма хулла кIоаргагIа а чIоагIагIа а къамашта юкъерча гIулакхий дешашка хьажа. Цунца дувзаденна Юкъарчал доаццаш из дош, дувцаргдолча хургйолча СССР халкъа депутатий съездага, керда вIашагIйоллаpгйолча Лакхехьарча Советага, Къамий Советага чIоагIа сатувс вай. Перестройко къамаш юкъерча гIулакхий моллагIдолча дешашка хьажара а уж къоастадара а демократически институташ хьаендаь, Iалаьмате лоархIаме да хIанз уж искусственно хьал ца хьедар. ЧIоагIа михьархе доархIаме да хьал михьарпара пайда йоаца, уйла ца еш цIаьхха хьахинна хетараши юстара дитар. Аз цох лаьца дувц, хIана аьлча укх IеххьарчIа хана доархIаме дегIаяра хила мегаш хиннад вай хьоьга тIара хиннача хIаьргда вай, националистически позици йола, къамашта юкъе СССР халкъашта юкъера бочара фа дола доттагIал дохаде а гIерта нах.

Гласносте демократизаце йолча къамашта юкъерча гIулакхашка а дучаньхар. Уж йолш а я. Цул совгIа, царех дукхагIбараш къаенадаь. Фу ала лов сона цунца дувзаденна? Перестройка, политически реформа, демократизаце, гласноста доазонаш дала шерра дола а юкъара ювца чIоагIа теркам тIахьийта хьожа а хьожаш цхьана кийчче еза къамаштахь юкъера гIулакхаш дIахо дегIадоладаргдеш къоаргдаш йола предложенеш. Вай цу наькъа тIа а даьннад, бIубенна цу тIа гIолла долхаш а гIоргдолаш а да. Цхьабакъда, цунца цхьана, вай къайла ца хьош дIааргда, уж дешаш искусственно ирде, ультимативни дIадехараш увттаде гIертарех вай хаьдда бехк боаккхалга.

Вай массане а «ак» ала деза, йолаш йола проблемаш къоастаяра тIаерзаяь воай интернационалистски идеологеца, социализма принципашца тарлуш йоаца решенеш воашта кач йохка гIертарашка. Вай этта хьал ийрга даккха дахкац, вай чIоагIа дог тийша да ерригача союзни республикай болхлой классана, ахархошта, интеллигенцена шоай кхоане Советий мохк дегIабарца, вай вежарий союз чIоагIъяларца гуш хиларах. (Тоараш тох).

Вай халкъий сакхетаме массаза дийна хиннача интернационализма идея тахан, перестройка хьалашка къаьстта ший тайпара маIан долаш я. Демократизаце, гласноста, вай вахар керда даккхара наькъ тIа мадаьннадий вай. Перестройка — из вай дерригача халкъий сийлахь-йоккха юкъара предприяти я. Цунах хьахулачох вайх хIаранена пайда боал. ХIанз, демократе хьалашка, деша а гIулакха а тIехьара бехктокхам лакха хила беза, юкъарча хьашташта, вай социалистически хоржама жоп лургдола решенеш леха а корае а хьажа деза. Вайна къаьгга бIаргаго деза демократически процесс лерттIа дIайоаржаяра новкъарле еш а вай дерригача халкъа юкъарча гIулакха зе деш а йола националистически толкагIара политически экстремизм перестройка хьалашка къаьстта ла мегаргйоацаши кхерамеи йолга. (ТIоараш тох).

ЩIаькха а ях аз, еррига проблемаш, цу даькъе къаман яраш а, перестройка дIахо дегIаярца хила мегаш а къостаяла мегаш а я. Хьадувла барт а болаш, цхьана цу ерригача проблемашта тIехь болх бе вай. (ТIоараш тох).

Новкъостий! Перестройко таро еннай дунеи халкъашта юкъерча гIулакхашка вай хьожилга кердача тайпара белгалде, вай ханарча дунеи баьъдолчунца из нийсде. Советски арахьарча политикана керда импульс еннай цо, из кердача идеяшца йIаьхийгIа яьй. Вай дунеи халкъашта юкъера болх динамични хиннаб, политически майрагIа, реалистичнегIа, хIаьта, тIаккха результативнегIа а хиннаб. Сов тIех а ца воалаш, ала мегаргда Советски Союза гуччахьареи конструктивнии позице гIо дир дунеи халкъашта юкъера хьал хувцара. Дунеи арене дIадахача кхаь шераи ах шераи хинна хувцамаш хоалуш да, хIаьта цар таро а лу дикагIча оагIорахьа хувцамаш хургхиларах теша. Боккъалдар аьлча, дунеи халкъашта юкъера хьал тоадара наькъагIа гIа дIахьалхашкахьа боккхилга, вай кердача мышлене авторитет а санна, деррига а къоастадеча боараме деце а, дукхача даькъе перестройка толамах, вешта аьлча, вай массане а балхах тийша да. Цунца цхьана арахьара политика, адамленна хьалхашка этта декхараш кхоачашдеча вай дакъа лоацилга Iалаш а деш, цу цхьан ханна юкъарчал доаццаш, гIулакх деш я вай чура декхараш — перестройка декхараш кхоачашдара.

Дунеи тIа цивилизованни лерттIа, вIаши гIулакхаш леладарга довларо таро лу вайна дунеи халкъашта юкъе къахьегам бекъача боахамеи управленческии балха опыт дIа-юха эцача диззагIа дакъа лаца. ВIаши пайданерча ларда тIарча дунеи Iилма-техниечски прогрессе кIоаргагIа дакъа лаца. Вай лаьрхIад дIахо йодача хана а арахьарча политика оагIорахьа воай низ совбаккха а конструктивно, кердача политически мышлене тайпара гIулакхаш леладе а. Вай ханара дунеи ирагIа йола проблемаш хьинарегIа къестаяра никъ лехара, дунеи халкъашта юкъера гIулакхаш тоадара дешаш да са а кхыболча кулгалхой а укх тIеххьарча шин бетта социалистически капиталистическии мехкий пачхьалкхен деятелашца хиннача переговорашкеи беседашкеи дийцараш.

Вай Красноярске оттайнр керда, гаьнна йолхаш йола предложенеш. Укх деношка Инде хургья, дунеи халкъашта юкъерча гIулакхашка боккха лоархIам болаш болча цу сийлахь - боккхача мехка кулгалхошца из йолча хана лоархIаме переговораш хургйола визит. Декабре Кубеи Великобританеи даха лаьрхIад. ХIаьта цу ханалехьа Нью - Йорке хургйолча ООН-а Генеральни Ассамблее къамаьл де лерхI аз, дуне дегIаахара керттерча проблемех вайна хетар дувцаш. Хьалхашка дукха болх ба. Вай дIахо а гIуланх де лаьрхIа да дунеи халкъашта юкъера вIаши леладу гIулакхаш тоадари дунеи тIара кхерамзле чIоагIъяри духьа социалистически мехкаща, дерригача халкъащцеи правительствашцеи хьинаре вIаши гIулакхаш а леладеш.

Бухсоццаш цхьакха цхьа хетар а. Дуккхабарий уйлашка хIанз ишта е вешта хаттар отт: перестройка еча юкъа мехка деш дар мел чIоагIа да? Процесс дIа ца йохалуш юсаргхиларах, е кхыметтел тIехьашкахьа юха ерзаргхиларах а кхерам бийтеш? Фу аргда укхаза? Цхьанне кийчьяь а нотариально чIоагIъяь а гарантеш перестройка я а яц е хила йиш а яц. Реальни гарантеш хIара дийнахьеи хIара сахьатан хьакхолл халкъо ше, вай юкъарча къахьегамо. Ха гIулакхашца практически хьалъюзалга вай еррига планаш, программаши дIадоладаьраши хьинарегIа чаккхдахара керттера фактор а хинна дIаоттача фаза чу яьннай хIанз перестройка. Цудухьа партийни организацей эггара хьалхара декхар — перестройкана тIехьарча цу дерригача халкъа болама керте оттилга, общества политически авангард хулга! Шун массане а цу тIехьа аьттув балар а лов сона.

Бухсоццаш КПСС ЦК цIерагIа, вай массанегара, Орелерча укх вIашагIкхетара доакъашхошкара фусамдаьшта баркал ала лов сона ер вIашагIкхетар толаме, пайдане, беркате цар дарах. Ер санна дола вIашагIкхетараш мехка ерригача регионашка хургда а мотт сона, хIана аьлча, укхаза хинна къамаьл халкъа, мехка йоакхо елгах. Кхачан программа санна болча лоархIамерча лостама оагIорахьа перестройко толамегIа гIа баха безалгах а цига ший результаташ хьагойта езалгах а дар.

Наха вIаши леладеча гIулакхех, укхаза баха нах хьаьша тIаэцаш, дог цхьалха хиларах орловски лаьттара кIоаргга впечатленеш хьу оаха тхоашца. Мехка, ерригача регионий, республикай, центра викалий цIерагIа Орловщина берригa къахьегамхой вайна кIоаргга дегашка биишаи царца вай боккха безам хилар дIаалеи уж майрра гIа боахаш болхача наькъа тIа цар аьттув балари ловш ловца баккха мукъа ба сона. (ТIоараш тох).

Лаьттан тIа да хила веза

ОРЕЛ, 15 ноябрь. (ТАСС). Къаьнарча Орловски лаьттано хIанз дика хьокхам гойт XIX Ерригсоюзни партконференце решенешка хьежжа юрта чакхйоаккхаш йолча социально - экономически перестройка даькъе. Цу динамични процесса практически опыт, оалаш ма хиллара, шоай кулгашца хоелар укхаза хиннача союзни республикай компартей ЦК, парте крайкомий, обкомий хьалхарча секретарий совещане дакъа лоацаш хиннарашта.

Юрт социальни дегIайоалаелга сихдара гаранти яннай Лаьттан таханарча а кхоанарча а денна бехктокхаме вола ахархо цун да хинна дIаотташ хилара. Из къаьгга гуш хилар совещане дакъалоацарий Орловски областа цхьадолча боахамий къахьегамхошца хиннача вIашагIкхетарашка.

Орловски района XXII партсъезда цIерагIа колхоз. Хьайбаш леладеча комплекса наIарга хьаьший — совещане дакъалоацараш — тIаэц тух-сискал хьалхашка а дахьаш. Здане тIа йоал транспарант «Хьайбаш леладераш! Вай доазув: 2000-лагIча шерага 5000 килограмм йоаккхаш шура яккхар». Сов чIоагIа оптимистични деций? Дац, укхазара нах реалисташ ба, — лерхI колхоза председатела М. В. Спиридонова. — ТIехьарча шин шера тхона карагIдаьннараша торо хулийт кхы а доккхагIа доазонаш белгалде.

— Нийса да, — цо яхачоа раьза хул М. С. Горбачев, — вай саг дукха хIама де могаргдолаш ва, нагахьа санна ший йоакхо елга, теркалвелга хоалуш из вале. Тхо шунцига даьхкад, — йоах цо, — шуга хьажа: фу бахьан долаш доладеннад Орловщине гIулакхаш хувцадала?

П. П. Моисеева, доярка. Тхоца леладу гIулакхаш хувцаденнад, нахацара гIулакхаш.

Л. И. Ненько, РАПО керттера экономист. Саг теркалве баьннаб.

М. С. Горбачев. Со оаш яхачоа раьза ва. Из долаш ма дарий вай: цIогIарч детташ — километраш, тоннаш, стройкаш, ГЭС, хIаьта а деррига вIаштIехьдалацар. Саг цхьанна хIаманца дакъа воацаш санна вар. Цунна хетачунца башха хьашт долащ саг вацар.

Звеньевая йолча доярка Н. И. Парамоновас дувц ший балхах, кхоанен планех. Январе арендагIа лелабе бIаьее хьайийцабар, 90-гIча шерага кхаччалца правленеца договор а оттадаьдар. Хьокхамаш дика да, шура тIаетталу.

М. С. Горбачев. Долче, арендацара гIулакх хувцаденнад-кх? Тоаденнад-кх?

Н. И. Парамонова. Тоаденнад тхоаш тхоай дай хинна дIаэттандаь. Тхона паргIата я, балха дукхагIа бехктокхаме да.

Юкъарча дешаех кхоачамбаь Iеш яц звеньевая. Дерригача хаттараштa къоаргга, гIулакхагIа кхеташ жоп лу цо. Пенсе яха кхо шу дисад са, йоах цо. Цу ханале ялх эзар килограммага кхоачаеш шура яккха еза са. Аренда оаха дIахецаргъяц.

Аренда цу боахама къахьегамхошта духхьал хоза дош хинна Iеш доацилга хьахьокх комплекса къоначa болхлошка Т. А. Кудиновага, Л. Н. Маричкинага, Л. И. Игинага, Т. К. Зайчиковага ладувгIача хана. Дог цIена долаш а компетентни хьашт долаш а хьаьшаша деча хаттараштa иштта хьашт долаш а кIоаргга маIан долаш а жоп лу цар. Къамаьл деча кхалнаха паргIатта кхувл цифраш, дика кхет уж арендни договора, шоай бокъонаштеи декхараштеи, маьхашта, аладена доагIаш долча дешаех...

— Сона кулгалхо хилара тарра, — белгалдаькхар къамаьл деча хана М. В. Спиридонова, — сел боккха лоархIам болаш хетац шин шера тхона карагIъяьнна экономически подвижка. Сона къаьстта боккхача маьхе я наьха балхацарча гIулакха йоагIа подвижка. Из цхьаккха тайпарча сомашца йиста йиш йолаш мичай.

Боахама балха хиннача позитивни хувцамех дувцаш, председатела хьоаяц показной цифраш. Цо дувцар самоотчет яц, из да, къахьегамагIа доагIар дIателара керда формаш балха юкъейоалаяра новкъосталцаво доацаш толамаш даьха коллектив цунах кхоачамбаь ца Iеш дIахо арендагахьа хIана яхай, яхача хаттара дизза жоп дала гIертилга.

Нийса аьнна дош да: приказ телара метод лелае йиш яц, дIахо дувц цо. Из правило оаха цIена кхоачашъеш лелаяьй, цу цхьан ханна уйла а яьй: низагIа хIама юкъекхувла йиш яц, бакъда пассивно бIарахьежаш Iе а йиш яц. Iохувшаш, нах тешабеш, къамаьлаш даьд. Уллув бар специалисташ. ТIаккха наха уйла е ха елар. Лоацца аьлча, еррига шеконаш дIаяххалца, договора кIал кулгаш яздандзар.

Тахан юрта бахача наха ахчах тамаш яц. Болаш ба тха, вертолет дIалой, вертолет эцаргъяраш а. Цудухьа оаха кхы тайпа никъ лаьцар. Ховш ма дий, малагIа ахархо массаза эггара сий долашагIа хиннав юрта? Къахьегаш вар хиннав. Эггара хьалхарча аргIагIа цу тайпара бараш хьалха боахар оаха. Из лоархIаргволаш лоалахоша, гаргарча наха, бераша цунах доккхал дергдолаш. Укхаза вагIа баьцовгIаш лелаеча арендни звеньяй ши викал. Хьалха мишта дар: шу чакхдоалар, кхо центнерал дукхагIа механизатора ялат дала таро лацар тхона. Из а ше санна кхы боацача балхах! ТIехьарча шин шера, ма дарра аьлча, договорал тIех мел дар — шун да. Мел чIоагIа шоашка кхаьчачох доккхал деш цIакхухьар цар йиъ — пхиъ тонн дикагIдола ялат. Нах цул тIехьагIа тхьайсачара сомабаьлча санна бар. Царна ялат тахан эш — из ахча дац, из цул доаккхагIдола хIама да. Из сий да, шо раьза дале. Тахан оаха болх бу кулгалхоша карабаращца беш санна а ца беш, партнераша санна.

...Дагара дар дIа-юха оалаш, дийна, хаьдда, даьсса хабараши из е вож дергда, яхаш дош дала гIертилген юкъедоацаш къамал да деш дар. М. С. Горбачева къамаьл дечунга каст-каста дех из е вож уйла дикагIа яшхар, хетт социальни сферера хьал миштад, планаш хетт, хьехар ду... Къамаьла юкъе богIа арендатораш — звеньевой М. П. Беликов, коартолаш лелаерий арендни коллектива кулгалхо Е. А. Кукушкин. М. П. Беликова деча къамаьлаца — экономически паргIато караена вола лоалах кIалхарваьнна саг хинна Iац, цунца арендованни гектарехи хьамсарча наьна лаьттахи дог лазар а бехктокхам а ба.

— Болх бора чархаш кхестарга хьежжа, — йоах цо. — Наха болх бора духхьал ха дIаяхийтар, гекташ чакхъяхар духьа, хIаьта кха мел дика да, из мишта тоадаьд хьажацар. Де гIийртар цаI дар: дукхагIа ахча доаккхилга. Лаьттан дай хинна дIаэттад тхо. Лаьтта хьалха хиннар да, нах а шоаш хиннараш ба. Хьалха комбайнаца ялат чуэцача хана — алхха ромашкаш хулар, ялат а доацаш. ХIаьта кха дика тоа а даь, лаьтта удобрени, органика йиллача, цо шийгара доагIар хьаделар — гектара тIара 73 центнер яьлар. Укхаза бахача боккхийча наха дагадагIац иштта хьувкъам хинна. Геттара кхыча тайпара эттад гIулакх. Керттердар да нах болх беш а сендухьа бу ховш а хилар. Аренда юкъе йоалае еза.

М. С. Горбачев. Нийса да, аренда бахьан долаш саг къахьегаме тохавеннав.

Урицки район. Из да «орловски подряда къайленаш» йовза агрокурсашка дешаш бараш а, юртарча экономика специалисташ а, къаьст-къаьста арендатораш-ходокаш а болхаш дола адрес. Укхаза XX партсъезда цIерагIча колхозе къахьегаш я хьайбаш леладерий МуцановгIар дезала звено, цо Орловски областе эггара дарегIа хьакхий дулх доаккх — центнер тIакхетарга дIадода 100 сом!

Духхьал улица тIа, дукха йоккха йоацача кIийлен тIа, ферма помещене чувоалача наIара иттех метр гаьна оттаяьй микрофон. Фусамдаьша дувц подрядни коллективаша беча балха эггара хьалхарча результатех. Хьаьшаша хаттараш ду, къахьегам вIаштIехьбаккхара деталаш йовза хьашт долаш ба уж. Из санна лоархIаме долча пачхьалкхен гIулакхе опытах кIезига дар а — дошо маьха да. Ший уйлаш хьайовзийташ къамаьл ду колхоза председатела А. А. Житкова. ХIанз лоархIаме да, йоах цо, шин — кхаь дезала фермай толамий хьакъехьа хабараш дувцарал, хIара денна, хIара сахьата хIара кулгалхочо, хIара коммуниста ше шийга хоатташ хилар: тахан сенца гIо даьд аз лаьттан да хилара уйла советски ахархочоа чуйоссаелга юха дийндеш болча цу наха.

М. С. Горбачевеи совещане дакъалоацарашеи цу колхозе яь беседа духхьал цу оагIорахьа лостаяь яр. Мичахьа я тахан арендни подряд шерра юкъейоалаяра эггара мелагIа йола моттигаш? Эггара хьалхарча аргIагIа малагIа гарантеш яла еза ший доалахьа ферма, кха, доакъара цех, колхозни хлебозавод дIаэцаш волча ахархочоа...

Карарча шерара январь Н. В. Муцанова ший сесагаца Валентина Максимовнаца цхьана лелае хьайийца свиноферма эггара тIехьаюсарех яр алхха Урицки районе йиса ца Iеш. Деррига лаьрхIача цо соахка дIаделар 22 тонн дулх, хIаьта карарча шера итт бетта — хIанззе а 73! Болх беш волча цхьан сага лаьрхIача яьккха продукци 50 эзар сома боараме я. Цу тайпара хьокхамаш орловски лаьтта хIанзалца хиннадац.

— ТIаккха хIанад из иштта? — хетт М. С. Горбачева. — Хьалха а ма варий хьо укх ферме хьай сесагаца болх беш.

Бехказвала дешаш лехац мугIарерча орловски ахархочо. Из да, Михаил Сергеевич, жоп лу цо, бокъонца дола ахархой хIанзалца хьа тхо тхоаех хеталуш дацар.

М. С. Горбачев. ХIана дегIаягIацар хьалха хурскаш? Доакъар лечкъаделга дар из?

Н. В. Муцанов. Нагахьа санна бакъдар оале, из кхача дезача дIакхачацар.

М. С. Горбачев. ХIа а, сона дагадоагIа газета статья — тIара цхьан арендатора дешаш. Бакъда, йоахар цо, аз кхетаду массанена а хьашт долаш хIана яц аренда, цу даькъе специалисташта. ХIана аьлча арендатор юрта порядок оттаеш воал. Цунна команда тела цхьаннена а могаргдац е цун, е колхоза киса кулг хьовдаде бокъо яц. ХIаьта доакъар из продукцега дIадодачунга кхоачаш ма дий. Долче, арендатора порядок оттаю ше волча оттаяь ца Iеш, иштта бIарчача боахаме а, хIаьта из, гуш ма хиллара, массанена дезаш дац. Гой цудухьа аренда дика дIайода дика кулгалхо, прогрессивни, цIена къахьегаш, ший нахах а мехках а дог лазаш саг волча моттиге.

Ший даьцеи наьнацеи ферме цхьана болх бе волавелар гурахьа цар воI Александр, колхоза механизатор.

— Саша, мишта хет хьона, хьалха Iайха беш хинна болх таханарчунца нийсбе могий хьона? — хетт Михаил Сергеевича.

— ПаргIато хоаеннай сона, жоп лу Муцанов - зIамагIчо. — Болх-м, бакъдар аьлча, дукхагIа ба, хIаьта цIаккха а хIанз санна балхо дог гIоздоккхаш хиннаадац тхо.

Н. В. Муцанов. Сашай-м, гуш ма хиллара, деррига а тIехьагIа хургдолаш да, со раьза ва цунна: юрта боахама механизаце техникум чакхйоаккхаш ва из. Ма дарра аьлча, аз хьона гуччахьа дувцаргда, Михаил Сергеевич: Хьо керте латтача мехка кулгалхоша дика уйла яь вIаштIехьъяьккхай арендни система. Нах тохабеннаб, кхетаде баьннаб лаьттан дай шоаш хила йиш йолаш хилар.

Колхоза къахьегамхошка, МуцановгIар дезалга Iодика ювцаш М. С. Горбачева аьлар:

— Со тахан чIоагIа раьза ва шоана, новкъостий орловцаш. Шун планаш, сатийна, бIубенна, чIоагIача ларда тIа латташ хилара, хоадам боллаш долча шун гIулакхашта. Хоза аьлар Iа, Николай Васильевич, хьай воIах, Сашех — деррига тIехьагIа де йиш йолаш ва из, хIаьта хьадар санна хала вахар кхоачаргдац цунга. Бакъ ма дий цу вахара цхьа дакъилг, цун юхьиг хьогеи согеи а кхаьча ма йий. Цудухьа са хатта безам бар, укх вIашагIкхетаре дакъа лоацаш болча ЦК, обкомий секретарашка, юрта укх кердача вахара юхьигаца ювзаенна халкъа уйла миштай?

Оаз. Халкъ цу гIулакха раьза долаш тIехьа да. Кулгалхой текха бовлац, мела ба.

М. С. Горбачев. Фуд кулгалхошта новкъа дар? Боахаме продукци дукхагIа хург ма йий, кхы фуд царна эшар? Е ишта а, аренда йоацаш, дика бах уж вайцига, хьувкъамах тийша хIама а доацаш? Тахан вайна юрта эша кулгалхой ба, новкъостий, арендаторашца боахамашка гIулакхаш вIаштIехьдоахаргдараш шоай карабарашца санна а ца доахаш, партнераша партнерашца санна.

Н. В. Муцанов. Нийса да, Михаил Сергеевич. ХIанз юртара болх цхьатаррарча бокъонех лелаш ба.

Къаьнара юрт Городище — Урицки районерча «За коммунизм» яхача колхоза центральни усадьба. ВIалла дукха ха яц из край наха дIаккхесса хинна. Шераш дIаахарга хьежжа хьахикнай ший тайпара психологи, моттигерча суглинкашкеи подзолашкеи корта а болаш цхьа хIама хьахургдац, яхаш. Ялат гектара тIара 9—10 центр гулдора, хIаьта цунах толам лоархIаш а бар. Дог лазаш леладеш яцар доакъар доаккха моттигаш а. Кхо шу хьалхагIа а ча нийдора Украинереи Башкирерeи. ХIара IаттагIара йоаккхаш хинна шура 2300 килограмм яр. ТIаккха укхаза колхоза председателалла вера А. Т. Семенов. Цо деррига вахар хетадаьд юрта. Къахьегама ЦIеча Байракха орден а луш белгалбаьккхаб цун къахьегам. Цкъа даь ца Iеш тIехьадиса хинна боахамаш тоадаьд цо.

ХIаьта тахан а Алексей Тихонович берригача мехкара баьхка хьаьший боагIача тайпара тIаэцаш ва.

— ХIара къахьегамхочоа 130 гектар кхоачаш оахаш дола лаьтта да колхозе. Ялат хIара гектара тIара 20—25 центнер доаккх оаха, хIаьта шура хIара IаттагIара ер шу чакхдоаллаш 3700 килограмм хургья. Из толам баккхарах тхо декхарийла да арендана. Цу методагIа болх беш я тха ерриге колхоз, цун еррига подразделенеш. Арендас тхоах нах деш латт.

М. С. Горбачев. Бокъонца йола аренда йий шун яр?

А. Т. Семенов. Бокъонца яр я, Михаил Сергеевич. Ерригаш а 17 арендни коллектив я тха: баьцовгIаш лелаеча — 7, хьайбаш леладеча — 10. ХIанз шо Городищенски шурий-товарни ферме да, укхаза пхиъ коллектив я эцара-дохкара принципагIа болх беш.

— Тхоай ахча, тхоай расходаш, пайда лархIа доладеннад тхо, — йоах А. Е. Кайданника, подрядни звеной звеньеваяс. — БархI шу да аз укхаза болх бу, са мар а укхаза къахьегаш ва. Балхаца иштта гIулакх долаш цIаккха а хиннадац тхо. Дерригане кхом бу, дерригане йоакхо ю. Iул кердадаккхара уйла еш мича яр хьалха. Доакъар тхога шортта да.

М. С. Горбачев. Кхетадой оаш фу хул: аренда, селекци, доакъара база, — царех цаI юкъера хьадаьккхача, гIулакх дIагIоргдац.

А. Е. Кайданник. Бакъда из.

М. С. Горбачев. ХIаьта арендас а кIалхардоахаргдац, нагахьа санна доакъар деце. ХIаьта, бакъдар аьлча, селекци а ма йий. Цо продукци тIакхетийт. Фуд из, гольштинизаци хулащ латт шо долча?

Доаркаш. Хулаш латт гольштинизаци.

— Михаил Сергеевич, Анна Егоровнас аьлар шоаш ферма дай ба. Сел доллача хIамана бакъ яц из. Оаха тхоай доалахьа хьайийцад лаьтта а, — къамаьла юкъевоагIа В. В. Степанов. — Аз кулгал деш йола доакъар доаккха коллектив къаьстта отрасль а яь хьакъоастаяьй. Оаха арендагIа хьайийцад 1000 гектар оахаш дола лаьтта, изза миссел естественни даьгIенаш а — из тха лаьтта да. Техника хIанз а нийца яц оаха. Ахча кIезига да, из а я маьха еза. ДIаьхегIа хилча — эцаргья.

А. Т. Семенов. Тхо долча аренда бокъонца дIачIоагIъеннай.

М. С. Горбачев. ХIаьта, хетаргахьа, нийса да беррига боахам арендага балар. ТIаккха дахар миштад шун?

Оазаш. Дика да. Квартираш дика вIаштIехьъяьха я тха. Шин шера хьалхалаттар хинна дIаэттай тха колхоз, хьалдаьд хьайбаш леладечун ЦIа, быта ЦIа, детсад, юкъера школа.

Лаьттан тIа да хила веза

А. Т. Семенов. ХIаьта нах юрта юхааха болабеннаб. ХIанзале 27 дезал юхакхаьчаб. Сецца баха кхыча регионашкара нах а ух. Цу формагIа оаха оал интернациональнии: укхаза болх беш ба эрсий, гуржий, украинцаш, эрмалой.

Оаз. Продукташ тхо долча кхоачамболаш я, бакъда, барзкъаш тега е барзкъаш дутта машинаш, бос бола телевизор тха тика тIа йолаш яц. Барзкъашта а во я, къаьстта берийдарашта. Товараш кIезига хул.

М. С. Горбачев. Кхача, товараш, чуIе цIенош — къоастаде дезарех хIанз эггара кертердар да. Шо долча-м шин проблема къаьста яьннай — кхачеи чуIе цIеноши. ХIаьта промтовараш дукхагIа арахецара гIулакх вай чIоаггIа дIадоладаьд.

Орловски шурий комбинат хIанзарча хана эггара кердагIа ярех перерабатывающи предприяти я областе. Комбинат болх бе йолаеннай 1983 шера, хIаьта проектни мощность сихха караерзаяь ца Iеш, цул дикка дIатIех а яьннай. ХIанз дени-буси чакхйоаккхаш йола шура 600 тоннал тIехйоал.

Налха, хий дIадаьккха кIолд, регенерированни шура, «Белакт» яха комбинированни екъа продукт арахецаш йола керда автоматизированни линеш комбината балха юкъейоалаяра опыт йовза хьашт долаш хилар совещане дакъалоацараш. Технически эргалонаш еча юкъарчал доацаш дакъалоацаш я Орелера а областера а заводаши производственни объединенеши. Предприяте арахец 35 тайпара продукци. Цо таро хилийтай шурех хьаьйча изделешца — цу даькъе даьттеи нахчеи а йолаш, практически лаьрхIача городе баха нах бизза Iалашбе.

Орловски областа партийнии советскии органаша чIоаггIа теркам тIалоаттабу перерабатывающи предприятешта реконструкци яран уж технически кердаяхаран. Лакхехьара команда яларгеи гIо дарген ца хьежаш, города промышленни предприятей низашца, масала, модернизаци йир орловски мясоптицекомбината, реконструкци яьй къаьнарча шурий завода. Гарггарча хана халкъа стройка методагIа дегIайоалае лерхI Мценски, Ливенски, Змиевски, Верховски дулха комбинатий мощносташ. Из дергда моттигерча бюджетера средстваш а леха, алхха моттигерча промышленни, гIишлон, проектни организацей низашца хьадергда.

Семинара - совещане шоллагIа ди дIадоладелар Мценски района Свердлова цIерагIча колхозе бахарца. Совещане доакъошхоша боккха теркам тIабахийтар «СТО программагIа» кIезига пайда луш дола боахамаш социально-экономически дегIадоаладара опыт йовзара. Цу программа маIан да, шийттлагIа пятилетка чакхъялалехьа областа тIехьаюсача 106 колхозеи совхозеи лерттIа дола социальнии производственнии хьалаш хьадар.

Иштача боахамех цаI яр дукха ха йоаццаш а тIехьа Свердлова цIерагIа колхоз. М. С. Горбачева дийхар председателгара И. А. Ушаковгара, баьча балхах дизза доашхаш дувца, аьннa.

И. А. Ушаков. Ши шу совгIа йолча хана хьалдаьд къаьстта ковнаш а долаш 48 цIа, мел эшар чухь дола хIаране чу 18 квартира йола кхо цIа, школа, берий беш, торгови центр, бытовой гIулакх дара комбинат. Оаха лийрхIар кхоачаш а хилар — юрт дийнзелар. Шоаш баьхача баха юхабаьхкар 20 дезал, иштта мехка кхыча регионашкара нах а баьхкар.

ХIанз колхоза Черемошна яха центральни усадьба бокъонца къонъеннай. 60 бер школе дешаш да, 80 бер берий беша ух.

ХIаьта, кхо шу хьалха укхаза дерригa дисар 13 бер мара дацар, белгалдаьккхар председатела.

Овлангара хувцаденнад колхоза экономически вахар. Укх тIеххьарча 15 шера цо эггара хьалха кхоачашъяьй ерригa планаш, хьалхе а даьча лоархIамегIа, 600 эзар сом пайда а бергба.

«Орелагропромстрой» объединене керттерча инженера Б. Г. Рожкова хьашашта Черемошна хьокхам тIара йийцар орловски юрташ хьалъяра керттера принципаш. Эггара хьалха нах бахача цу е вокх пункта юкъе хьалъю 2 — 3 этаж йола общественни лоархIам бола зданеш, хIаьта царна гонахьа нах баха кхо этаж йола цIеноши, иштта къаьстта ковнаш а дола цIеноши.

ГIишлош хьалъяра боарам цу е вокх боахама эшарген йолаш йолча таронашкен хьежжа ба. Масала, Хотынски района Бадаева цIерагIча колхоза поселка проекта тIа наха дизза дола вахар хилийтара мел эшаш дола хIама лаьрхIад: геттара хоза цIенош, школаш, нек ду бассейн йола спортивни комплекс, парка зона.

Новосильски районе хIанзе а хьалъяь я Вяжии Воротынцевои яха паргIата поселкаш, Залегощенски — Алешня, Хотынецки — Хомиль-Кузьменково, Урицки — Муратовои Юшинои.

Областе шерра яьржа я гIишлон хьалъяра халкъа метод.

ЦIенош хьалду керттерча даькъе монолитни. Цо йиш хулийт гIишлош дарегIа, цаI шоллагIчоа тIехьа хьалъе, къа кIезигагIа хьега, из кIезига лоархIам болаш дац юртарча хьалашка.

ДукхагIа хьалъю школаш, школе даха ха кхачанца долча берий учреждененеш, культура унахцIено лораяра, торговле, общественни кхачан, бытовой гIулакхаш дара объекташ.

Цу гIишлой ший тайпара башхало я: гIишлош дарегIа хьалъяра, царга материалаш кIезигагIа дIаяхийтара, хIаьта хьаухача наха эггара дикагIа паргIато хилийтара торговле, общественни кхачани бытовой гIулакх дареи предприятеш вIашагIйоахнача зданешка хилар.

М. С. Горбачеви вIашагIкхетара кхыбола доакъошхойи хьаштдолаш хилар, из дерригa малагIча средствашца хьадеш да ха?

Из даьшхар КПСС Орловски обкома хьалхарча секретара Е. С. Строева:

Тха областана средстваш лу, кхыча областашта а санна, Нечерноземье хийца керда яккхара программагIа. Бакъда, цу тIехь оаха дувцилга йоаццаш цхьа хIама кхоачашду: дIа-са екъаш йоха а ца еш, кIезига пайда буи зе дуи боахамаш хьалъайдаран цар социальни хьалаш тоадаран йоагIача дIахьожаю средстваш.

Боккха лоархIам болаш я областа гIишлош ю подрядни организацеш. ГIишло еча цхьан моттиге вIашагIтох материальни къахьегама, финансови ресурсаш. Цо массаза яхар санна, йиш хулийт объекташ ханал хьалха а дика а хьалъяь яха, хIаьта шоашка дIадахар сихагIа юхаметтаоттийта.

Поселок Жилино. Укхаза я Мценски района «Подберезовский» совхоза центральни усадьба. Дукха ха йоаццаш укхаза хинначоа а тахан из йовзе тамаш я. Боахам эргабаькхха тоабара опыт ма ярра йоашхаш йовзийтар семинара доакъошхошта. «Орелгипрогорсельстрой» институга директора А. И. Куракова дIакхетабир гулбеннараш, Орловщина тIехьадусаш дола боахамаш дегIадоаладара программа хьинаре кхоачашъяр бахьан долаш поселок хьахиннaлга.

Тайп-тайпара; къаьст-къаьста коттеджеш, дукха квартираш йола зданеш йолаш, хIаьта керттера дар — дерригаш а соцкультбыта комплексе хьалдаьча цIеношка шоай дезалца баха хайшарех цаI я арендатор Филатова Галина Владимировна.

— Токарь йолаш заводе айса 20 шера болх баьча Уфера енай со укхаза. ХIаьта, хьа-м юртара яьнна я со. Бакъда, бархI класс яьккхачул тIехьагIа, дуккха бола сай ханнара мехкарий а санна, городе яха яхар. Ха иштта яр, — йоах Г. В. Филатовас. — ХIанз вайна гу — парти юрта нийса политика оттаеш я, цудухьа ахархо а лаьтта юхавоагIаргва. Доккхала а доацаш, аргда аз: ер санна йолча юрта даха чIоагIа безам ба тха, наьха хьашт хиларца боахам а хьалъайбала болабеннаб. Массанахьа а иштта хургдолаш хIама де деза.

Из дийцар М. С. Горбачевна, поселок дика хеташ дIа а хьокхаш, кIалха баьхача наха а.

— Дукха квартираш йола а къаьстта ковнаш дола а цIенош хьалду оаш? — ха гIерташ «Подберезовский» совхоза директорга А. Д. Гапеевга хетт Михаил Сергеевича.

А. Д. Гапеев. ХIаа, тайп-тайпара дараш эш. Масала, вIаштIара даьча цIеношка баха гIерт кагирхой, интеллигенци.

М. С. Горбачев. ХIаьта а цар чу?

А. Д. Гапеев. (Мансарда йола коттедж дIа а хьокхаш). ХIаа. Амма, тIехьагIа бераш, гIонна боахам хьахилча, тIаккха — укхазахьа. (Белалу).

М. С. Горбачев. Баха нах мел хиннаб шун хIанз?

А. Д. Гапеев. ХьалхагIа 120 саг вар, хIаьта хIанз— 458.

М. С. Горбачев. ХIаьта, бухсоццаш экономически хьахиннар миштад?

А. Д. Гапеев. 1984 шера 400 эзар сом зе дир, хIаьта укх шера 1 миллиони 344 эзари сома пайда бу.

Совхозера дIаводаш, вIашагIкхетара доакъошхоща цхьана дагалоацама сурт даккхийта йоах М. С. Горбачева.

Михаил Сергеевич тургеневски моттигашка ваха хилар. Миллионаш болча наха йовзаш йолча И. С. Тургенева Орловски литературни музея филиалах укх шера, писатель ваь 170 шу дузаш, Паччахьалкхен мемориальнии Iаламеи «Спасское-Лутовиново» музей-заповедник йир.

М. С. Горбачев писатела цIенга хьежар, парке гIолла гобаьккхар. ЦIи хезача тургеневски нажа юхе сеца лаьттар. Массаза а укхаза ва безам болаш хиннав со, аьлар цо. Иван Сергеевич вай доккхал да. Даймехка литература доккхал, вай дерригача халкъа доккхал да.

ЦIи хезача наха долча книжка тIа цу дийнахьа яздир: «Со ираз долаш ва хIара эрсий сага еза йолча укх моттигашка хила а сийлахьвоккха воI — И. С. Тургенев дуненна веннача лаьттана сужне ваха а йиш хинна.

М. Горбачев, 1988 шера 15 ноябрь».

Сийлахь-воккха писатель ваьхача моттигерча нахацара къасташ, М. С. Горбачев цIаьхка а хьежар цIенга, паркага, тIера кий яьккхар, эрсий лаьттан иллиалархо дагавехa сужне вахар.

15 ноябре делкъел тIехьагIа совещане доакъашхой гулбелар тIеххьарча пленарни заседане. Цига дакъалаьцар новкъосташа **М. С. Горбачева, В. И. Воротникова, Л. Н. Зайкова, Е. К. Лигачева, В. П. Никонова, А. В. Власова, Г. П. Разумовске, Ю. Ф. Соловьева.**

Заседани хьайийлар КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела **М. С. Горбачева.** Цо аьлар:

Вай болх дIаболабалехьа а Орелера ер вIашагIкхетар чакхдаккхалехьа а са безам бар, новкъостий, йоккхача событеца, вай мехка, вай Iилманхошта, интеллигенцена, болхлой класса Iилмани технически доккхийча карагIдаьннаращца шо дерригаш даькъала дувца. Аз ювцараш я «Энергия» яхача универсальни ракетно-космически системанеи «Буран» яхача кеманеи толаме яь испытанеш. Тахан Iуйрийна Лаьттан гонахьа ши го баьккхачул тIехьагIа из «оалхазирг» зе-зулам доацаш автоматически режимагIа лаьтта Iодессад. **(ТIоараш тох).**

Из санна дуккхаза гIотташ йола система — дунен тIа ше цаI мара яц. Из чоалхане Iилма-технически декхар кхоачашдара тIатеIIа къахьегаш шераш дIадахар. Из къахьегам толаме чакхбалар — моллагIа дола декхараш кхоачашдара вай мохк йоккха таронаш йолаш хилар цIаьхка а бакъдар да. Цунна дерригa а декхараш кхоачашдулургда. Сона хетаргахьа, из юкъарчал доацаш доагIаш да вай укхазарча къамаьла а. ХIана аьлча, низкъала йолча кхачан проблемо дIадех мехка ерригa потенциал хьалхьоаелга. Бакъда, из а къоасталургIолаш йолга бакъду укх шин дийнахьа зеденнараша.

ТIаккха заседане къамаьлаш дир: КПСС Липецки обкома хьалхарча секретара **Ю. А. Манаенкова,** Белоруссе Компарте Мински обкома хьалхарча секретара **А. А. Малофеева,** Украина Компарте Львовски обкома хьалхарча секретара **Я. П. Погребняка,** Узбекистана Компарте ЦК хьалхарча секретара **Р. Н. Нишанова,** КПСС Калужски обкома хьалхарча секретара **Г. И. Уланова,** Грузе Компарте ЦК хьалхарча секретара **Д. И. Патиашвиле,** КПСС Тюменски обкома хьалхарча секретара **Г. П. Богомякова,** Казахстана Компарте ЦК хьалхарча секретара **Г. В. Колбина,** КПСС Московски обкома хьалхарча секретара **В. К. Месяца,** КПСС Волгоградски обкома хьалхарча секретара **В. И. Калашникова.**

Юрт социально дегIаккхувлара, кхачан проблема кхоачашъяр духьа юртбоахама производствана интенсификаци яра хаьдда йола опыт дIайовзийтар цар. Цу балха керттера звено, белгалдаьккхар къамаьлаш даьраша, аграрни секторера производственни гIулакхаш леладелга эргадаьккха хувцилга я.

Социалистически доалахьенера таронаш йиззагIа хьагучаяха тIахьийха йолча колхозийни совхозийни потенциал дегIайоалаяра тIаерзаяь йола предложенеш а тийлар. Халкъо шерра хьаллаьначa производство вIаштIеххьъяккхара подряднии арендни формаша гIо ду вай керттерча къаман рузкъагара — лаьттанцара — кхайи фермайи къахьегамхой гIулакх мадарра дай хиларах тарра леладелга юхадийнде.

Боккха теркам тIаззар радикальни экономически реформаца, хозрасчет кIоаргъярца, управлене административно-командни система цIенъяь дIаяккхарца, юртарча вахара перестройка яра приоритет харжарца дувзаденнача дешай комплексо.

Цу дерригача лостамегIа, белгалдоахар выступленешка, мехка хьинаре болх дIабаьржаб. Из кхы а чIоагIагIа де лерхIачоа тIаберзабаьи эффективнегIеи бе гIо дергда ший потенциал хьагойташ йолча Орловщинерча опыто.

ТIаккха къамаьл дир М. С. Горбачева. Къамаьлага теркам тIабохийташ ла а дийгIар, тIоараш деттaш тIа а ийцар.

Цу дийнахьe а М. С. Горбачев Москве дIавахар.

Кхоана—юрта боахамеи агропромышленни комплекса перерабатывающи агропромышленностеи болхлой ди

Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхозе дукха ба овсаре болх беш бола хьайбаш леладераш. Ерригача республике йовзаш я цар цIераш. Моттигерча № 2 йолча шурий-товарни ферма Iаьсий леладерашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха латт Арсанова Арубикаи Янурсаева Раисаи.

СУРТА ТIА: А. Арсанова, Р. Янурсаева.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

Кердачоа никъ ле

Интервью

Боахама расчет, коллективни, дезала, арендни подрядаш юкъейоалаярца, шоаш шоашта финансировани ярген самоокупаемостаген йовларца дувзаденна доккхий хувцамаш хулаш доагIа республика юртбоахама предприятешка. Цох лаьца массехк хаттар дир тха корреспонденташа М. Картоевеи А. Сайралиеваси НГIАССР Госагропрома председатела хьалхарча заместителга министрага М. А. АРБИЕВГА.

Хаттар: Мишта накъабаьхкаб шоай профессиональни цIейна республика кхаши хьайбаши леладераш?

Жоп: Карара шу аттачарех ца хинналгах дувца а дезац, аьнна, хет сона. Каст-каста делхача догIаша чIоагIа новкъарле йир бIаьсти ялаташи кхьйола культураши дIаера, царна доагIача тайпара Iуналл дара, хьувкъам чуэцара. Цул совгIа, соми хьажкIаши дикка ондаяьннача хана ша техар, массехказза чIоагIа мух хьокхаш моттигаш а хилар. Ма дарра аьлча, чоалхане экзамен дIаяла езача эттар республика кхаши хьайбаши леладераш.

Дале а, цхьацца толамаш даха аьттув баьлар укх шера. Масала, дика хьувкъадир ка бола ялаташ. Рекордни хиннача 1986 шера хиннaчул кIезигагIа бацар из. Цхьабакъда, хьалкхедаьр дизза чуда вIаштIехьдаланзар. Карарча шера чуийца дерригa ялат 412 эзар тонн да. Из паччахьалкхенга дохкара план тIехкхоачашъе таронаш йолаш я.

Хьинаре къахьийгад хьажкIаш лелаераша. Цар укх шера чуийцай 85 эзар тонн хьажкIаш. Из оттаяьча планал тоъал дукхагIа я. План 12 эзар тонн йолаш, паччахьалкхенга ехкай 13 эзар тонн фуна лаьрхIа хьажкIаш. Цу хьакъехьа эггара дIайхагIдола дешаш ала лов сона Назрановски района къахьегамхоех. Уж ба цу гIулакха белггала дакъа юкъедихьараш.

Дикадар ца аьлча, кхы фу аргда доакъар Iалашдерех. ХIара хьайбана лаьрхIа 18,5 центнер доакъара единица кийчъяьй цар хIачзле. Соахка 13 доакъара единица мара кийчъяьяцар. Цо тешал ду хьайбаш дика Iангара даха таронаш хилара. Доакъар Iалашдеча белгалбаьннаб хIара хьайбана лаьрхIа 27,3 центнер доакъара единица Iалашъяь Надтеречни района къахьегамхой. ШоллагIчеи кхоалагIчеи моттигашка ба Грозненскии Ачхой-Мартановскии районий доакъар Iалашдераш.

Республико укх шера 9 эзар тонн рапса ги даьккхад. Цох ах паччахьалкхенга дехкад. Ховш ма дий из даьтта доалла маьхе культура йолга. Генараш чуэцара план кхоачашъе аьттув баьннабеце а, цар хьувкъам во хиннаб ала йиш яц. Укхаза бехкебараш кхаш леладераш бац, кхоачашъе низкъала йола планаш я.

Шекара свеклаш 190 эзар тонн йохка езаш я республика. Из задани тIеххкхоачашъе таронаш я. Специалисташа яхачох, эггара кIезигагIа дале а, 195 эзар тонн «мерза овлаш» заводашка дIадахьийта могаргда колхозийн совхозийн къахьегамхошта. Цу даькъе къаьстта овсаре къахьийгад Шалински района боахамаша.

Дика болх баьб хьайбаш леладераша а. Боахамий ерригача категорешка гIолла карарча шера хьалхарча кхаь кварталагIа шура яккхара план — 101 процент, дулх — 109, тха — 105 процент кхоачашъяьй цар. 1987 шера октябра денз 1988 шера июле кхаччалца йолча хана хьайбай продукташ дукхагIа яхараи царна закупкаш яраи тIехьа яьржа хиннача Ерригсоюзни социалистически яхьа итогашка хьежа а хьежа, котъяьннарг лаьрхIай Малгобекски район, Грозненски района «Советская Россия» яха колхоз, Гудермесски района «Новогрозненский» Шалински района «Московский» совхозаш.

Хаттар: ТIаккха фу аргда Iа укх шера карагIа ца доалаш дисачох?

Жоп: Къаьстта чIоагIа эсала хьувкъам чуийцаб баьцадаараш леладечар. ЛийрхIачох 70 процент. Цхьадолча боахамашка из хьокхам кхы а лохагIа ба. Кхоачашдаьдац шоашта хьалхашка латта декхараш сом кхебечар а. Лоацца аьлча, дукха баьцадаараши соми дIакхаьчабац республике бахача нахага. Цудухьа хургда-кх цу продукце маьхаш лакха хилар а.

Соахка республико дукха люцерна ги дехкадар паччахьалкхенга. Боккха экономически пайда а беннабар цо. Карарча шера лийрхIачох ах мара дехкадац ги. Пайда баргба, аьнна, меттача зе хиннад. План 11 эзар тонн йолаш, 9,5 эзар тонн гаргга мара чуийцаяц коартолаш.

Баьцадaараш, сом, коартолаш кхеяра планех лоархIабаьбац Грозненски, Урус-Мартановски, Сунженски районий къахьегамхой.

Яьча анализо хьахьокх, валови продукци республике укх шера планага диллача 110 миллион сома маьха кIезигагIа йоаккхаргйолга. Цо цIенхаштта новкъарле ю продукци чакхйоахача предприятей балха. Бийдал ца таар бахьан долаш, хьалхарча кхаь кварталагIа хьа ца еш йисай 21 процент консерваш, 3,7 миллион сома маьха халкъа эша кхачан товараш нахага дIакхаьчадац. Планал кIезигагIа чуийцай комсаш, гулдаьд фуаш.

Шоана гучча бесса, кхоачамбоацараш дукха да. Уж дIадахара беррига теркам тIабахийта беза боахамий кулгалхоша а къахьегамхоша а.

Хаттар: Мишта да колхозаш, совхозаш, кхыйола юртбоахама подразделенеш, продукци чакхйоаха предприятеш арендни подрядагIа ялара хьал?

Жоп: Из чоалхане процесс я. ХIана аьлча, дукха нах озалу цу хьисапе леладе лаьтта, даьгIенаш, техника дIаэцар. Из тамаш е езаш хIама а дац: духхьашха беш бола никъ цIаккха атта хиннабац. Таханарчоа республике 59 боахаме 326 арендни подразделени я. Къаьстта дегIаденад из гIулакх Грозненски, Надтеречни, Шелковской районашка, геттара тIехьадисад Малгобекски, Сунженски, Назрановски районашка.

ЦаI да шеко йоацаш: арендни отношенеш юртбоахаме кIоаргагIа юкъейоалае еза. Цунна дола къаьгга тешал — хьайбай боахаме кулаш латта хувцамаш. Арендни звеноша дукхагIа а дикагIа а йоаккх продукци, цунга дIадодар тоъал лох а деш. Цу тайпара масалаш кIезига дац вай республике.

Болаш ба арендни подряда никъ бехка гIерта кулгалхой а. Наха доагIар дIа ца луш, цхьацца бахьанаш доахаш хьувз уж. ХIана? Долаш да цунна дола жоп а: хьинаре къахьегача арендатораша дIагойтаргъя боахамий кулгалхойи специалистийи мелал. Цудухьа шоашта могар ду цар дикача гIулакха баргал етташ. Дицденнад-те царна боахамий экономика тоаяра арендни подряд эггара тешамегIа никъ болга?

Хаттар: МалагIа хувцамаш хиннад социальни даькъе?

Жоп: Цу хьакъехьара хьал садуаш да. «Чечено-Ингушагропромстрой» объединене АПК гIишлон индустре предприятей болх тоабара де дезараш диц. Дукха рузкъа дус гIишлош еча пайда ца эцаш. Цудухьа ханнахьа эксплуатаце дIалац дукха соцкультбыта объекташ, тоадац къахьегамхой балха, бытовой, салаIара хьалаш.

Карарча шера хьалхарча нийс бетта капитальни вложенеш дIаяхийтара план 76 процент, гIишлон-монтажни балхаш дара план 66 процент мара кхоачашъяьяц. План 23,1 эзар квадратни метр йолаш, хьалдаьд 15 эзар квадратни мето йола нах баха цIенош е 65 процент. 320 моттиг йола школеи 700 моттиг йола клубни учреждененеши хьалъяь ца йоахаш йисай. ГIишлошка дIадодар дукха хилар, уж эксплуатаце дIаялара планаш кхоачаш ца яр болх вIаштIехьбаккхара боарам лоха хилар бахьан долаш Iалаьмате чоалхане да агропромышленни комитета чуйоагIача гIишлон предприятейи организацей финансови хьал.

Иштта кхоачашйиц розничнии товарооборота план, ледара болх бу транспортон торговле предприятешеи.

Хаттар: Фу де лерхI даьха толамаш алсамдахараи нийсдалийта кхоачамбоацараш дIадахаран?

Жоп: Керттера дар: техниках бизза пайда эцар, кхашеи хьайбашеи хьалур алсамдаккхар, Iалама зе деш дар юстардаккхар, юртбоахама продукци тIакхетийта наькъаш лахар, наьха хьашташ ма хулла дикагIа кхоачашдар. Де йиш йолаш дий из? Шеко яц, из дара таронаш дукха я. Эшар — къамаьлашкара гIулакхагIа довлар.

«Назрановский» совхоза мехмастерске дикагIболча болхлоех цаI ва Тохов ТIоха Мувса. «Моторий лор» — иштта цIи йоаккх цох новкъосташа а механизатораша а. Дуккхача шерашка Iояь опыт камаьрша дIалу цо къоначарна.

ХIанз дукхагIдола кхашкара оалхаш чудийрза даьннача хана техника ремонт елга дIадоладеннад совхозе. ХIара дийнахьа хIана дац аьнна керд-керда трактораш, машинаш чулоахк мехмастерске.

СУРТА ТIА: М. Тохов.

С. АЛИХАНОВА сурт.

ЭРГАЛОНАШ

ТIеххьарча бархI шера дулх, шура дIаялара планех лоархIа ца беш, паччахьалкхенна хьалхашка хадданза декхарийла болаш хьабоагIар тха колхоза хьайбаш леладераш. Из бахьан долаш критика еш дукха дувцар тха колхозах. Цудухьа чIоагIа халахетар сона а хьадечох дог лазаш болча кхыча тха ферма къахьегамхошта а. ХIаьта цу кхоачамбоацара керттера бахьан дар, хадданза доакъар ца тоъаш хилар. Февраль бутт хьатIакхаччалца мара хьайбаш лерттIа кхаба вIаштIехьдалацар. Ферма гонахьа яь карт массехк метте хьарца а йолаш, дукха лечкъадора из кулга цIена боацача наха. Фермера доакъар дахьаш воагIар лаьцача а, из цунгара юхадаккхар мара кхы хIама дацар цунна ферма кулгалхоша. Цул совгIа гIулакх тоадара цар деш лоадама хIама а дацар. Дерригa де лерхIар къамаьл хиле дIадоалар. Цудухьа геттара во яр къахьегама дисциплина а. Нах каст-каста тIехьабусар балха, хьабаьхкача а бе-башха доацаш кхоачашдора шоай декхараш.

Геттара во дар наьха балха хьалаш а. Йоачан хилча гонга кхоачаш хотта боалар доахан лелийта арадоахача моттигашка. БIеха яр коа. БIарчча гувнаш а хинна кхо латтар. Болх баьлча салаIа, Iай воахьвала моттиг яцар. Бетонах яь кIийле яр доахан латтача помещенешка. Цу тIа Iай уж йIаьха юкъ йоаккхаш ихкачул тIехьагIа цамогаш хулар. Лоацца аьлча, кхоачамбоацараш дийца варгвоацаш дукха дар.

Дерригa хувцаделар соахка колхоза председателалла М. Беков веча. Эггара хьалха йоакхо йир цо доакъар Iалашделга тоадара. Из кийчдеш болча наьха болх соахка июнь бетта подрядагIа вIаштIехьбаьккхар, арендагIа царна лаьтта, техника дIа а енна. Цу гIулакхо дукха ха ялалехьа толам а баккхийтар. Хьайбаш Iангара дахара тIеххьарча бархI шера ца хиннача тайпара дукха доакъар Iалашдир соахка. Цхьабакъда, из тха хьайбаш рационагIа март бутт юкъекхаччалца кхабара мара таанзар. Подряд шу доалалуш балха юкъейоалаяь хиннаяларе, доакъар кхоачам боллаш Iалашдаь хургдар. Цунна тешал деш да карара шу. АрендагIа леладе хьанийца лаьтта механизатораша шоаш аьха, хьаьндаь, дIадийна хиларах геттара дика хилар доакъара кхеяь культураш. Цу гIулакхо вIаштIехьдалийтар соахка хиннaчул шоззеи ахаззеи дукхагIа йолаш, 850 тонн йол, 1226 тонн сенаж, 14100 тонн силос кийчъе. ЛийрхIачул шозза дукхагIа даьккхар баьца витаминни хьоар а. Из дерригa доакъар хийцца тоъаргда, хIанз тха боахаме долчул шозза дукхагIа хьайбаш кхабара. Цул совгIа, белгалдаккха доагIа, цхьа центнер, масала, йол яккхарга дIадахар соахка хиннaчул 2,8-зза кIезигагIа хиннaлга. Цунца цхьана дикка лохлургда шура, дулх даккхарга дIадодар а.

Йоакхо йир колхоза, ферма кердача кулгалхоша наьха балха хьалаш тоадара а. Лелийта доахан арадоаха моттигаш цIен а яь, цига хотта латтаргбоацаш жагIа, гIум а йилла гIулакх даьд. Хьайбаш латтача хьатIадоаладаьд хий, хьалха бецкашца хьатIакхухьар из. ЖагIа билла тоабаьб фермана хьатIабоагIа кхо километр никъ. Доахан латтача хIара корпусе наха салаIара цхьацца цIалг хьакъоастадаьд, чухьа пишкаш а оттаеш. Доахан латтачара кIийле тоаяьй бетона тIа хьамча меттaш а дахка. Из де дагадехар тха керда колхоза председатель а ва.

Иштта эргалонаш яьчул тIехьагIа дикка айбелар хьайбаш леладерий балхацара безам, цар бехктокхам. Цу дерригне тхо раьза долаш толамаш а доахийт хIанз. Масала, паччахьалкхенна шура дIаялара кхаь квартала план 104 процент, дулх — 103 процент кхоачашйир, района боахамашта юкъе яьржача яхье кхоалагIа моттиг а йоаккхаш.

Къахьегама овсарле кхы лоха ца еш хьайоагIа тха коллектив хIанз а. Итт бетта 1370 тонн шура дIаелар паччахьалкхенга, шера план 1470 тонн йолаш. ХIанз хIара дийнахьа 3,5 тонн дIател из. Цу тайпара, йиса бIаь тонн укх ноябрь бетта дIаенна даргда тхо. ТIаккха декабрь бетта тIадоагIача шера чотагIа болх бергба.

Агропромышленни комплекса юрта боахама болхлой денна иштта дика хьокхамаш гойташ накъадахка карагIдаларо тхо доккхий а ду.

Цу толамашка кхача тха коллектива новкъостал даьраш ба эггара хьалха доярксаш Ф. Нальгиева, Р. Яндиева, В. Котельникова, С. Футиева санна бола хьаьнала къахьега нах. Масала, Ф. Нальгиевас 3000 килограмм гаргга шура яьккхай хIанзле хIара Iаттагара, хIаьта вокх кхаьнне 2800 килограмм совгIа. Аз айса 2896 килограмм яьккхай. ХIаьта шера план 2300 килограмм мара яц.

ТIадоагIача шера денз коллективни подрядагIа болх беш хургда тхо. ТIаккха тха толамаш кхы а лакхлургхиларах шеко яц.

Г. ХАЧАРОЕВА,
Сунженски района «Победа» яхача колхоза доярка.

ЛийрхIар кхоачашхиннад

Укх деношка Орел яхача городе чакхъяьлча йоккха совещани. [illegible]

[illegible]

I. ДЗЕЙГОВ, арендатор.

ТАХАН—РАКЕТНИ ЭСКАРИЙИ АРТИЛЛЕРЕИ ДИ

Ленинградски военни округ. Эскарерча къахьегаме толамаш доахаш цIейна накъабаьхкаб коммунист подполковник В. В. Зайцев командир волча ракетни дивизиона бIухой. ТIема гIулакхаш Iомадарга хьежжа дукха терко тIайохийт часте дуккхача къамех латтача коллективе идейно-нравственни кхетам балара а. Эскаре гIулакх деш хиларо вIашагIтехаб укхаза 49 къамагIа бола кагийнах. Часта командираша политрукаща шоай карарча нахаца хIара дийнахьа беча балха тIехь хIаране оамал йовза, цар культура кхетае гIерташ къахьег.

СУРТАШ ТIА: 1. Ракетни дивизиона командир подполковник В. В. Зайцев.

2. Тактически занятешка.

О. ПОРОХОВНИКОВА суртаи.

ТАСС фотохроника.

БIУХО — ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТ

«Хьамсара Мусаи Iабидати! БIун даькъа командоване дика а хетащ, хоам бу шуга, шун воI Мухарбик ший тIема декхар, сийлахьча Даьхен а цун союзникий а хьашташ тIема присяго а уставо а дIа ма деххара кхоачашдеш ва, аьнна. ТIема ханарча ший однополчаний - фронтовикий сийле дIахохьочарех ше хилара тарра, КПСС XXVII съезда решенеш кхоачашъяра ший низ дIакхоачар ду цо. Бокъонца вола патриот-интернационалист волаш, дикача кхетамца воI оаша хьалкхеварах дег тIара баркал оал оаха шоана.

Сийлахь - йоккхача Даьхен ираза духьа къахьега аьттув балба шун, дика унахцIенои доккха иразн хилда шун!»

Иштта чулоацам болаш письмо дайтад Назране бахача МуцольговгIар дезалга. ХIаьта, курал е мегаргйоалаш ба а ба Мусайи Iабидатеи дезал, Мухарбик Германе латтача тIема даькъе интернациональни декхараш кхоачашдеш ва. Назрановски СПТУ-14 яьккхачул тIехьагIа, гIишлонхо болх беш волаш, вигар из эскаре. Цун чIоагIа накъа яьлар къахьегамца цо чIоагIъяь дика оамалаш.

Эскаре цо яьккхача хана дукха новкъостий байзаб Мухарбика, цхьаболчарца чIоагIа доттагIал а тоссаденнад. Эхь-эздел дола, эшаш моттиг ниийсъелча оарцагIвала кийча вола зIамига саг дукха веза новкъосташта а, тIема даькъа командованена а.

— Оаха чIоагIа доккхал ду тхоай воша иштта хиларах, — йоах бIухочун йишас Мадинас. — Дика масал да Мухарбика зIамагIча вежарашта гойтар. ВоккхагIа волча веший никъ хьаллаьца, Назрановски СПТУ-14 деша вагIа Мурад а эскаре ваха кийчлуш ва.

Гонахьарча наха дикадар мара алац МуцольговгIар дезалах. Да — Назрановски ПМК болхло — нахаца безаме йист хила ховш, кхычарна накъа воалаш, Iимерза саг ва.

— Даьхел дезагIа хIама дац вай. Цунна дIабала беза беррига низ. хьинар. Сона дика хет, Даьхе лорае бахийта къонгаш сай болаш, — аьлар Мусас.

Нана—Назрановски ЦРБ приемни отделене болхло — «Нана — турпал» яха сийлахьа цIи лелаеш я. Ерригa ший дега йIовхал, безам дIабеннаб цо бераштa. Къахьегам безаш уж кхебара дIабеннаб берригa низ. Цудухьа тахан, во дезалхо хьалкхеваьв Iа, аьнна, наха шийх бехк баккхар кхера езац цунна. ХIаьта, сага вахаре цул лоархIамегIа хIама дац.

А. САЙРАЛИЕВА.

Саид ЧАХКИЕВ.

ОБКОМЕРА ТЕХАЕЦИЙ ШУГА ТЕЛЕФОН?!

Iийсас кулг тох ший
барзкъашта.
Кий тIехьашка тотт.
Бераш деча цIен хьалхашка
Вена из дIаотт.
— ЙоI яьй хьона...
Даьна тара... —
Хьахоз лорий оаз.
— ЙоI яьй?! — Iийсай
юхьа тIара
Бода берриг бос.

— Езац! Езац! — детт цо
цIогIа. —
Коа чуютаргьяц!
Ва ялх йолаш ва со цIагIа,
ВорхIлагIа эшаш яц!

Лораш цецбувл:
— Фуд Iа дувцар,
Бела ма бе нах?..
— Фуд аз дувцар!
Тарлу хувца...
Со шох тешац ях!

Лорашка лув Iийса ийрча,
Боккха бала бахь.
— Хьа сесаго йиIиг йича,
КIаьнк мичара вахь...

— Вахьаргва оаш
шоашка аьлча,
Мой не нада доч!
ДIаэккх Iийса...
Сахьат даьлча
Вена юхакхоач.

Геттар сетташ латт когаш тIа.
Кура да цун лер.
— ХIанз алал оаш, —
йоах лорашка, —
КIаьнк вий сона ваьр?
— КIаьнк вац, йиIиг...
— Хьайл, шо деций...
Шоана йоагIар гон.
Ай, обкомер техаеций
Шуга телефон?!

Студентий дунен халкъашта юкъера ди дездеш

Грозни — йоккха промышленни центр хинна ца Iеш, студентийи дешархойи город а я. Дукха я укхаза лакхера а лаьрххIа йола юкъера а дешара заведенеш, профессионально - технически училищаш, школаш. Уж ерригаш а дика накъаяьхкар цIейна.

ЦIей дездара дика кийчо яьяр Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен пединститута студентийи преподавателийи йоккхача коллективо. Масала, цар чакхъяьхача мероприятешта юкъе я книжкай выставка, литературни дешараш кагирхой сайре, дискотека, тайп-тайпара вIашагIкхетараш.

Уж кийчъеча хьинаре дакъа лаьцад студпрофкома председатела Эдилов Ильяса, спортклуба кулгалхочо Мусаев Данилбека, вуза художественни самодеятельноста кулгалхочо Джамалдинова Сацитас.

Цу тайпара мероприятеш хилар республика кхыйолча вузашка а техникумашка а.

А. КИЛАРОВА.

Редактор О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

Спорта хоамаш

«Красный молот» завода производственни коллективе чIоагIа дика вIаштIехьбаькхкаб физкультурно-оздоровительнии спортивнии болх. Цу хьакъехьа республике дикагIчарех цаI я из.

Укх шера профсоюзий ВДФСО облсовета промышленни предприятешта юкъе чакхъяьннача спартакиаде хьалхара моттиг яьккхар завода спортсменаша. Цу гIулакха чIоагIа гIо дир, «Красный молот» завода ший дика спорта Дворец хиларо. Цу Двореце заводчаний йиш хул тренировкаш е, заводской яхьашка (цехий, отделий, завода первенстве) меттел, республикански масштаберча яхьашка а (кубок ловзаеча, НГIАССР первенстве) дакъа лаца.

Дика традици а хинна дIаэттад заводе Къулбаседа Кавказа автономни республикий предприятешца тайп-тайпарча спорта видах йолча яхьашка дакъа лувцар. Цхьаккхе шеко яц, цу тайпарча яхьаша, спортсмений говзал айъяь ца Iеш, царна юкъера интернациональни доттагIал, дIа-хьа леладу гIулакхаш тоадара чIоагIа гIо деш хилара.

Укх деношка «Красный молот» завода спорта Двореце чакхъяьлар волейболахи, баскетболахи, настольни теннисахи йола Къулбаседа Кавказа автономни республикий предприятей производственни коллективай маIача наьха командашта юкъера яхьаш. Цу яхьашка дакъа лоацаш яр «Красный молот» завода (Грозный), «Янтарь» завода (Орджоникидзе), М. Гаджиева цIерагIча завода (Махачкала), Вольфрамово-молибденови комбината (Тырныауз, КБАССР) командаш.

ЧIоагIа дега тоам болаш хIама хилар, ловзараш доладалалехьа командий капитанаша шоай предприятей дагалоацама вымпелаш шоай-шоашка дIа-хьа ялара церемонех.

Волейболах ловзача хьалхара моттиг яьккхар шийна духьал мел лайзарех цхьа счет йолаш (3:0) котийнача «Красный молот» завода цхьоагIо йолча командас, шоллагIа моттиг — Тырныаузерча Вольфрамово-молибденови комбината командас, хIаьта 3-гIа моттиг М. Гаджиева цIерагIча завода командас яьккхар.

Баскетболах ловзача массарел чIоагIагIа хилар, ерригача турнире цкъа ца эшаш чакхъяьнна, Тырныаузерча командал счет 84:34 йолаши, махачкалинцел счет 79:64 йолаши, хIаьта «Красный молот» завода командал счет 81:51 йолаши котъяьнна Орджоникидзера «Янтарь» завода команда.

Укхаза шоллагIа моттиг Кабардино-Балкарски спортсменаша яьккхар, хIаьта кхоалагIа моттиг — дагестанцаша.

Теннисисташта юкъе котваргвар малагIа ва ховш дацар, турнира тIеххьара ди хьатIакхаччалца. Цкъа-цкъа ца эшаш цу денга кхаьчар «Красный молот» завода теннисисташи М. Гаджиева цIерагIча завода теннисисташи. Царна юкъерча ловзаро къоастае езаш яр хьалхарча моттига кхел.

Халача къовсаме, счет 3:2 йолаш котбаьлар дагестанцаш. Хьалхара моттиг а цар дIайихьар, вай спортсменашка шоллагIа моттиг я.

Яхьаш чакхъяьлча котбаьннарашта массанена а мах бола призаши дипломаши елар.

Укх деношка г. Душанбе чакхъяьлар кIалтохарах классически латара, 1972-74 шерашка баьча кхелетарашта юкъера ВЦСПС первенство.

Профсоюзий ВДФСО Российски республикански Совета сборни команде вай республикера виъ спортсмен вар: Вараев СаIиди (весовой категори — 45 килограмм), Мутаев Мухьмади (56 килограмм).

Царна юкъе эггара доккхагIа толамаш даьхар Мутаев Мухьмадеи (3-гIа моттиг), Вараев СаIидеи (5-гIа моттиг).

К. ЕВЛОЕВ.

Сакъердаме дувцар

ХЬОНА ФУ ПАЙДА БА ЦОХ?

ТIавийрзза ший аргIерча беша оасар деш воаллаш хиннав Цаген.

— ДIахьажал, Цаген, дIа даа хIама а дахьаш воагIача сагага, — аьннад мецвеннача цун цIаьрматача лоалахочо.

— Вайтал, даьллахьа, сона фу пайда ба цох? — жоп деннад Цагена.

— Аь, Цаген, хьона дахь из-м! — аьннад лоалахочо.

— ТIаккха хьона фу пайда ба цох?! — яьхад Цагена.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

Шоатта, 19 ноябрь

В. И. Ленина цIерагIа ДК. 8.00. Ло баккхареи хIамаш тегареи курсаш. 8.30. Машинаца аьхинга хIамаш яра курсаш. 8.40. Берий гитаристий кружок. 11.00. Теникий театр. 16.00. Халкъа драматический театр. 18.00. Балета студи. 19.00. «Встреча» яха видеодискотека.

Н. К. Крупскаяй цIерагIа ДК. 12.00. «Наш современник» яха университет. 14.00. Ло баккхареи хIамаш тегареи курсаш. 15.30. «Малышок» яха клуб. 16.00. «Дороги, которые мы выбираем» яха лакхерча классашкарча дешархой салаIара сайре. 18.00. «УнахцIено» яха клуб.

С. М. Кирова цIерагIа ДК. 11.00. Игротека. 11.00. «Юный теннисист» яха клуб. 15.00, 17.00, 19.00 Видеотека. 14.00. «Умелые руки» яха клуб.

Химикий ДК. 17.30. «От мелодии к мелодии» яха духовой оркестра концерт. 18.00. «В мире прекрасного» яха А. Твардовске поэзе сайре. 19.00. — 21.00. Видеотека.

«Красный молот» завода ДК. 9.00. — 21.00. Видеосалон. 11.00. — 14.00. Iарбий меттала къамаьл де Iомалу вай. 15.00. Шоашта болча тоама бешамаш лелаерий клуб. 18.30. «Ритмы планеты» яхача вокально-инструментальни ансамбла концерт.

Пролетбата цIерагIа ДК. 12.00. «Веселые ребята» яха игротека. 13.00. Къоначар цIей. 13.00. — 22.00. «Визит» яха ашарий салон. 13.00, 15.00, 17.00, 19.00. Видеосалон. 17.00. «Романтики» яха клуб. 19.00. «В кругу добрых встреч» яха клуб. «Ткъаь итт шерал тIехбаьннарашта...».

«Оргтехника» объединене ДК. 14.00. Видеосалон. 19.00. «Музыка и мы» яха дискосайре.

М. Горьке цIерагIа клуб. 10.00. «Малыш» яха вокальни группа. 13.00. Макроме езараш бех оаха. 15.00. «Умелые руки» яха клуб.

КИМ цIерагIа клуб. 15.00. Литературни шоатта. «Поэзе минуташ».

В. Маяковске цIерагIа клуб. 17.00. «КIай ладья» яха шахматни клуб. 19.00. Кагирхой салаIара сайре.

С. Орджоникидзе цIерагIа стадион. 10.00. Футбол. Профсоюзий ДЮСО ДЮСШ первенство.

КIиранди, 20 ноябрь

Филармоне зал. Берий филармони. 15.00. Берашта йола музыкальни абонемент. П. И. Чайковский. «Берий альбом», «Шера ханаш».

В. И. Ленина цIерагIа ДК. 8.00. Ло баккхареи хIамаш тегареи курсаш. 8.30. «Росинка» яха халхара ансамбль. 8.40. Машинашца аьхинга хIамаш йира курсаш. 9.00. Балета студи. 10.00. «Улыбка» яха халхара халкъа ансамбль. 11.00. «В мире сказок и приключений» яха киноклуб. 12.00. Бальнии дискои халхарий школа. 13.00. Оперни студи. 13.00. «Меридиан» яха халхара халкъа ансамбль. 19.00. «Для тех, кому за 30...» яха салаIара сайре.

Н. К. Крупскаяй цIерагIа ДК. 9.00. Нохчий метта курсаш. 14.00. Ло баккхареи хIамаш тегареи курсаш. 14.30. «Юный краевед» яха клуб. 15.00. «Юный ленинец» яха берий кинотеатр. «Соратники В. И. Ленина в г. Грозном» яха беседа. 19.00. Дискотека.

С. М. Кирова цIерагIа ДК. 9.00. «Умелые руки» яха клуб. 11.00. Игротека. 12.00. «Малыш» яха клуб. 15.00. 17.00, 19.00. Видеотека.

Химикий ДК. 11.00. — 19.00. Видеосалон. 11.00. «Ровесник» яха киноклуб. 19.00. Видеотека.

«Красный молот» завода ДК. 9.00. Ло баккхеи хIамаш тегеи Iомалу. 9.00. — 21.00. Видеосалон. 10.00. Гитара лакха Iомалу. 13.00. «Космонавт» яха берий кинотеатр. 13.00. «Кружевница» яха клуб. 17.30. «Iалама къайленаш» яха кинофестиваль.

Пролетбата цIерагIа ДК. 13.00. «Атеист» яха клуб. «О колдовстве и злых предметах». 13.00. 15.00. 17.00, 19.00. Видеосалон. 13.00.— 22.00. «Визит яха ашарий салон. 16.00. «Патриот» яха клуб. 17.00. Вокально-инструментальни ансамбла концерт. 17.00. Дезалий салаIара сайре. «Всей семьей в клуб». 19.00. Видеодискотека.

«Оргтехника» объединене ДК. 10.00. Мукъача ден клуб. 12.00. «Росинка» яха киноклуб. 14.00. «Хрустальный шарик» яха берий театрализованни цIей. 14.00. Видеосалон.

М. Горьке цIерагIа клуб. 9.00. Ло баккхареи барзкъаш тегареи курсаш. 14.00. «Непоседы» яха халхара группа. 14.00. «Ну, погоди!» яха берий кинотеатр. 19.00. Дискотека.

КИМ цIерагIа клуб. 10.00. «Клубок» яха клуб. 14.00. «Светлячок» яха берий кинотеатр. 19.00. «Танцуем, слушаем, поем» яха кагирхой салаIара сайре.

Филофонистий клуб (Пушкина ул., 6). 10.30. Грамзаписий коллекционерий вIашагIкхетар.

ТЕЛЕВИДЕНИ

19 НОЯБРЬ,

ШОАТТА

РАКЕТНИ ЭСКАРИЙИ АРТИЛЛЕРЕИ ДИ

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.

8.35 — «Илли гаьнардари гаргардари».

9.10 — «Тайган фонера монолог» яхача документальни фильма премьера.

9.20 — Балета артистай концерт.

9.55 — «ХIана, сендухьа».

10.25 — «Псковски лаьттан ашараш».

11.00 — Перестройкаи культураи. СССР театральни деятелий союзаца вIашагIкхетар.

12.00 — Социализма мехкашка.

12.30 — Илли оал Ерригроссийски конкурса лауреата Г. Хохлова.

12.45 — Тахан — ракетни бIуни артиллереи Ди. Стратегически лоархIам болча ракетни бIуни главнокомандующе, СССР оборона министра заместитела, эскара инарала Ю. П. Максимова выступлени.

13.00 — «Хьайбай дунен тIа». «Хьайбай бIаргашца» яха Iилма-довзийтара фильм (Англи).

14.00 — «Массаненен хIараненен». Мишта дIайоаккхаргьа дефицит? Грузе яйгача промышленноста балхах йола уйлаш.

14.30, 23.25 — «Кердадараш».

14.55 — Концерт.

17.30 — Мехка телестудей документальни фильмай премьера. «Разрешено стать взрослыми» яхачеи «Возвращение кооперации» яхачеи документальни фильмай премьера.

18.10 — Дунен халкъашта юкъера программа.

19.10 — «Храбрый олененок». Мультфильм.

19.30 — «Кинопанорама».

21.00 — «Ха».

22.00 — В. Кикабидзеца вIашагIкхетар.

23.35 — Бокнхийчарна дола мультфильмаш.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.

8.15 — «Хьанна еза ганз». Iилма-доаржадара фильм.

8.40 — Театральни абонемент. Бороздинар — Музилей — РыжовгIар — театральни династи.

10.00 — «УнахцIено».

10.50 — «Хьа ленински библиотека. В. И. Ленин. «Кооперацех».

11.35 — «Кагирхой юрта дIачIоагIбара проблемаш». (Советски района партконференце материалаш) (нохчий меттала).

12.05 — Информационно-ашарий программа.

12.25 — «Тха вернисаж». Къонала басараш. Нохч - ГIалгIайчен художникий выставках.

12.55 — «Дерригa вахар театре». Мъ Солцаева 50 шу дузаш (нохчий меттала).

13.45 — «Массанена йола педагогика». 2-гIа курс. 3-гIа передача.

14.00 — «Дикала жоп лургда лаьтто». Юртбоахамеи агропромышленни комплекса чакхйоахача промышленностеи болхлой Денга.

14.30 — Юртбоахамеи агропромышленни комплекса чакхйоахача промышленностеи болхлошта дола концерт.

15.00 — «Отряд». Субтитраш йола художественни фильм.

16.35 — Мультфильмаш.

16.55 — Футбол. СССР чемпионат. «Нефтчи» — «Динамо» (Киев). «Спартак» — «Зенит».

19.50 — Болама кхерамзле.

19.55 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!». «Иштта а мегаргдар из-м».

20.10 — Фильмаш — Свердловске хиннача неигровойча кинон фестивала призераш. «Къьна буц». (Новосибирск).

21.00 — «Ха».

22.00 — «Телохранитель». Худ. фильм. «Таджикфильм».

23.30 — «Кердадараш».

20 НОЯБРЬ,

КIИРАНДИ

АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКСА ЮРТБОАХАМЕИ ПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИ ПРОМЫШЛЕННОСТЕИ БОЛХЛОЙ ДИ.

I ПРОГРАММА

8.00, 23.45 — «Кердадараш».

8.15 — Ритмически гимнастика.

9.00 — Мультфильмаш.

9.20 — «Спортлото» тираж.

9.30 — «Будильник».

10.00 — «Советски Союза гIулакх ду аз!».

11.00 — «Iуйрийнара почта».

11.30 — «Путешественникий клуб».

12.30 — «Ашарий киоск».

13.00 — «Юрта сахьат».

14.00 — «УнахцIено».

14.45 — «Иштта вах-их со» яхачеи «Юртбоахам» яхачеи документальни фильмай премьера.

15.45 — Режиссера С. Ростоцке фильмаш. «Дело было в Пенькове». (1957 шу).

17.30 — «Дунен эггара йоккхагIа йола музей». Лувр 5-гIа сери — «Средневековая мечта, или царство бога в царстве людей» (Франци).

18.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».

18.45 — «ЖIале дог» яхача художественни фильма премьера. 1-рен 2-гIен сереш.

21.00 — «Ха».

21.40 — Наьха Ерригсоюзни перепись.

22.10 — Футбольни обозрени.

22.40 — Фестивалаш. Конкурсаш. Концерташ.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Зарядка е отта!»

8.15 — Советски поэзи. С. Есенина лирика.

8.50 — «Эрудит». ГIулакхий ха» яхачеи «Мантесума волшебни овла» яхачеи, «...Йицъенна патиссони» яхачеи, «Iаьнахьа беш гора сона» яхачеи Iилма-довзийтара фильмай премьера.

9.40 — Сурташ. В. М. Гаршин.

10.40 — Компьютерца диалог.

11.25 — Реклама. Мичахьа гIоргва деша.

11.30 — «Путешественникий клуб».

12.35 — «Шо... шерал тIехдаьннадале».

13.20 — «Массанена йола педагогика». ШоллагIа курс. 4-гIа передача.

13.35 — Эрсий культурах йола беседаш. 1-ра цикл — 1812 шера турпалаш.

14.10 — «Цхьан сурта йола массехк штрих». Телеочерк.

14.40 — «Братиславские музыкальные торжества» яхача фестивала концерташ.

15.10 — «Театри хаи», «Голгофаи» кхыяраши». (Юхагойтар).

16.25 — «Деррига вахар... «Художника П. Белова кхоллам».

16.55 — Мультфильм.

17.35 — Васильев Ивана мономологаш» яхача документальни фильма премьера.

18.05 — Телевизионни музыкальни абонемент. «И. С. Бах. Цун наькъа этапаш». 2-гIа передача.

19.00 — Фильмаш — Свердловске хиннача кинофестивала призераш. «ГIайренаш». «Арменфильм».

20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш! ЗIамигача берех йола гирлянда».

20.15 — Реклама.

20.20 — Дагестански АССР иллеи халхареи Паччахьалкхен ансамбла концерт.

21.00 — «Ха».

21.40 — «Гайна дола вIашагIкхетар». Художественни фильм.

23.00 — «Кердадараш».

23.05 — Бургацацара хоккеи. Европейски чемпионий кубок. «Енисей» (Красноярск) — «Болтик» (Швеци).

21 НОЯБРЬ.

ОРШОТ

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.

8.35 — Футбольни обозрени.

9.05 — «Собачье сердце» яха художественни фильм. 1-рен 2-гIен сереш. Перерыве (10.10) — «Кердадараш».

11.25 — «Вокруг света» яха киноальманах.

16.30, 16.40 — «Кердадараш».

15.40 — Ф. Лист. «По прочтении Данте» яха соната-фантази.

16.00 — «Заманхочун сурт». «Необходимо встретиться» яхача документальни фильма премьера.

16.45 — «Со, хьо, вай дерригаш цхьана».

17.30 — «Днепряне» яхача фольклорни ансамбла концерт.

18.00 — Школа: хувцамий ха. Къамашта юкъерча отношенех.

18.45, 23.00 — «Тахан дунен тIа».

19.05 — XIX партконференце курсагIа. «Строитель». ГIишлош яра Iилма-технически толамий ярмарках.

19.45 — М. Н. Ермоловай цIерагIча Московски театра «Костюмер» яхача фильм-спектакла премьера.

21.00 — «Ха».

21.40 — Перестройка прожектор.

21.50 — «Костюмер» яхача фильм - спектакла дIахододар.

23.10 — «Знаменитый и искуснейший Матвей Казаков» яха документальни фильм. XVIII бIаьшере ваьхача цIи хезача эрсий зодчех М. Ф. Казаковх.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.

8.15 — «Пока свободою горим...» яха документальни фильм.

8.35, 9.40 — Истори. 8-гIа класс. США хинна граждански тIом.

9.00 — «Бородино». Iилма доаржадара фильм.

9.10 — Итальянски мотт.

10.05 — СПТУ дешархошта. Информатикаи вычислительни техникаи лардаш. Алгоритмаш. Графически информацицера балхаш.

10.35, 11.35 — Биологи. 6-гIа класс.

10.55 — «Он брал Зимний» яха документальни фильм.

11.05 — «Эрсий къамаьл».

11.55 — «Телохранитель» яха художественный фильм.

13.20, 23.10 — «Кердадараш».

13.25 — «Вот моя деревня» яха, субтитраш йола художественни фильм.

17.50 — «Кердадараш» (нохчий меттала).

17.55 — «Аламыс» яхеи «Кхуврч» яхеи документальни фильмаш.

19.00 — «Три чудесных цвета».

19.15 — Футбольни обозрени.

19.45 — «Главный поезд республики» яхача документальни фильма премьера.

19.55 — Реклама.

20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» «Утенок Тим».

20.15 — «Мастер». Чеканщиках У.-П. Нинциевх йола очерк.

20.40 — «Нохч-ГIалгIайче».

21.00 — «Ха».

21.40 — Перестройка прожектор.

21.50 — Документальни фильма экран. «Илья Чавчавадзе. Страницы жизни».

22.40 — «Iуйрийнара почта». (Юхагойтар).

РАДИО

19 НОЯБРЬ, ШОАТТА

7.35 Арендни подряд болх беш я (нохчий меттала).

7.50 Передачай программа.

7.55 — 8.00 Хоамаш. Хаоттам.

8.15 Республикански газетий обзор.

8.30 — 8.45 XX областной партконференце делегатех дувцаш (нохчий меттала).

10.40 Патриоташ - интернационалисташ кхебе (нохчий меттала).

11.00 «Къонал».

11.30 — 12.00 Воашта ю вай гIишлош.

12.30 Халкъа тIахьожам болх беш ба (нохчий меттала).

12.50 XX областной партконференце делегатех дувцаш (гIалгIай меттала).

13.05 — 13.15 Реклама.

15.15 «СелаIад» яха фольклорни радиоклуб.

16.00 — 17.00 «Шоатта дийнахьара вIашагIкхетараш». Концерт.

18.20—19.00 «Ашарий почта».

20 НОЯБРЬ, КIИРАНДИ

АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКСА ЮРТБОАХАМЕИ ПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИ ПРОМЫШЛЕННОСТЕИ БОЛХЛОЙ ДИ.

7.15 Республикански газетий обзор.

7.30 Передачай программа.

7.35 — 7.45 Хоамаш.

8.15 — 9.00 Къоабал дувц шо.

11.20 — 12.00 Юртбоахамеи Агропромышленни комплекса чакхйоахача промышленностеи болхлой Ден хетадаь концерт.

15.15 — 15.30 СССР Законий проекташ ювцаш (гIалгIай меттала).

16.00 И. Минтяк. «Возвращение огня» яха вайнахски повесть. (21 августе хинна передача кердаяккхар).

16.45 — 17.00 «Къона тIехье» (нохчий меттала).

18.00 — 19.00 «Иллеца доттагIал долчарна» яха концерт.

21 НОЯБРЬ, ОРШОТ

7.45 — 8.00 «Юрта вахар» (гIалгIай меттала). Хаоттам.

8.15 Передачай программа.

8.20 XX областной партконференце делегатех дувцаш (гIалгIай меттала).

8.30 — 9.00 Iуйрийнара концерт.

9.15 «Фусам — 2000» (нохчий меттала).

9.30 «Тхога язду». Письмай обзор (гIалгIай меттала).

9.45 — 10.00 Дж. Яндиева стихаш (гIалгIай меттала).

15.15 «Кагирхойи хаи» (нохчий меттала).

15.35 — 15.45 Музыка.

16.00 Передачай программа. Хаоттам.

16.01 Нохч - ГIалгIай радиои телевиденеи инструментальни ансамбла а солистий а концерт.

16.30 «Саги закони» яха радиожурнал (нохчий меттала).

16.50 — 17.00 Музыка.

18.00 Керда хоамаш.

18.30 — 18.40 Хоамаш.

22 НОЯБРЬ, ШИНАРА

7.45 — 8.00 «Юртара Iуйренаш». Хаоттам.

8.15 Республикански газетий обзор.

8.25 Передачай программа.

8.30 — 9.00 Нохч-ГIалгIай ашарий концерт.

9.15 XX областной партконференцена накъадолхаш. Болхлочун уйла (нохчий меттала).

9.30 «Къона заманхо» (гIалгIай меттала).

9.50 — 10.00 Дуне цхьан кIирагIа (нохчий меттала).

16.00 Передачай программа. Хаоттам.

16.01 «Цамалар — вахар боарам» (гIалгIай меттала).

16.16 — 17.00 Хьалхалаттача коллектива сурт. Концерт.

18.00 Керда хоамаш.

18.30 — 18.40 Хоамаш.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктохкама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-53-12, промышленностеи транспортен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувлшинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ00326. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3729.